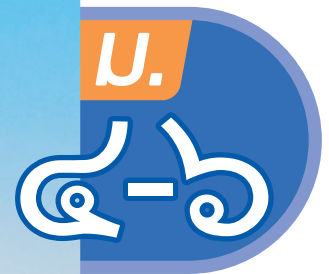

หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕-๖

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

ผู้เรียบเรียง

ศ.ดร.กระมล ทองธรรมชาติ
รศ.ดร.ดำรงค์ ฐานดี
รศ.ดำรง ธรรมรักษ์

ผู้ตรวจ

รศ.ดร.ไชยพันธ์ ปัญญาศิริ
นายไพศาล ภูไพบูลย์
นางสุคนธ์ สินธพานนท์

บรรณาธิการ

ผศ.วิชัย ภูโยธิน

คำนำ

หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม เป็นวิชาที่ว่าด้วยการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติและสังคมโลก มีคุณธรรมจริยธรรมเป็นหลักในการดำเนินชีวิต เพื่อความสันติสุขในประเทศชาติและสังคมโลก ในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมได้กำหนดให้ผู้เรียนต้องเรียนสาระที่ ๒ หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม ซึ่งได้กำหนดไว้ ดังนี้

- วิเคราะห์และปฏิบัติตนตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับตนเอง ครอบครัว ชุมชน ประเทศชาติ และสังคมโลก
- วิเคราะห์ความสำคัญของโครงสร้างทางสังคม การขัดเกลาทางสังคม และการเปลี่ยนแปลงทางสังคม
- ปฏิบัติตนและมีส่วนสนับสนุนให้ผู้อื่นประพฤติปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติและสังคมโลก
- ประเมินสถานการณ์สิทธิมนุษยชนในประเทศไทยและเสนอแนะทางพัฒนา
- วิเคราะห์ความจำเป็นที่จะต้องมีการปรับปรุง เปลี่ยนแปลง อนุรักษ์วัฒนธรรมไทย และเลือกรับวัฒนธรรมสากล
- วิเคราะห์ปัญหาการเมืองที่สำคัญในประเทศจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ พร้อมทั้งเสนอแนะทางแก้ไข
- เสนอแนะทางทางการเมืองการปกครองที่จะนำไปสู่ความเข้าใจและการประสานประโยชน์ร่วมกันระหว่างประเทศ
- วิเคราะห์ความสำคัญและความจำเป็นที่จะต้องธำรงรักษาไว้ซึ่งการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
- เสนอแนะทางและมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ

การเรียบเรียงหนังสือเล่มนี้ คณะผู้เรียบเรียงได้จัดแบ่งเนื้อหาแยกย่อยเป็นหน่วยการเรียนรู้ เพื่อสะดวกแก่การจัดการเรียนการสอนและการศึกษาทำความเข้าใจ ซึ่งในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ ผู้เรียนจะได้รับสาระความรู้ครบถ้วนสมบูรณ์ตามหลักสูตร

หวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม ม.๔-๖ เล่มนี้ จะมีส่วนช่วยเอื้ออำนวยให้ผู้เรียนเกิดคุณภาพ สมตามหลักหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดไว้

คณะผู้เรียบเรียง

สารบัญ

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑

สังคมมนุษย์

- สังคม การอยู่ร่วมกัน และองค์ประกอบของสังคม
- โครงสร้างทางสังคม
- สถาบันทางสังคม
- การจัดระเบียบทางสังคม
- การขัดเกลาทางสังคม
- การเปลี่ยนแปลงในสังคม
- ปัญหาสังคมไทยและแนวทางการแก้ไขปัญหา
- แนวทางการพัฒนาทางสังคม

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๒

วัฒนธรรมไทย

- วัฒนธรรม ความสำคัญ และประเภทของวัฒนธรรม
- ลักษณะและความสำคัญของวัฒนธรรมไทย
- วัฒนธรรมในภูมิภาคต่าง ๆ ของไทย
- การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมไทย
- ความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมไทยกับวัฒนธรรมสากล
- แนวทางการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยที่ดีงาม
- วิธีการเลือกรับวัฒนธรรมสากล

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๓

พลเมืองดีของประเทศชาติและสังคมโลก

- ความสำคัญของพลเมืองดี
- คุณลักษณะพลเมืองดี
- แนวทางการพัฒนาตนเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติและสังคมโลก
- คุณธรรม จริยธรรม ของการเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติและสังคมโลก
- บทบาทหน้าที่ของพลเมืองดีต่อประเทศชาติและสังคมโลก

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๔

สิทธิมนุษยชน

- ความหมายและความสำคัญของสิทธิมนุษยชน
- แนวคิดและหลักการของสิทธิมนุษยชน
- ความเป็นมาและสาระสำคัญของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน
- บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน

๑

๒

๕

๗

๑๑

๑๗

๒๐

๒๒

๒๗

๓๑

๓๒

๓๕

๔๐

๕๐

๕๓

๕๔

๕๖

๕๗

๖๐

๖๐

๖๑

๖๑

๖๔

๖๖

๖๖

๗๑

๗๒

๗๓

๗๔

๗๔

๗๗

๗๗

- บทบาทขององค์การระหว่างประเทศในเวทีโลกที่มีผลต่อประเทศไทย
- ปัญหาสิทธิมนุษยชนในประเทศและแนวทางแก้ไขปัญหาและพัฒนา
- อุปสรรคและการพัฒนาสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย
- ข้อตกลงระหว่างประเทศ

๗๙

๘๐

๘๔

๘๕

หน่วยการเรียนรู้ที่

๕

ระบอบการเมืองการปกครอง

- ลักษณะการเมืองการปกครอง
- รูปแบบของรัฐ
- การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
- อิทธิพลของระบอบการเมืองการปกครองที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต
- สถานการณ์การเมืองการปกครองของสังคมไทย
- ปัญหาการเมืองสำคัญที่เกิดขึ้นภายในประเทศ
- การดำเนินนโยบายด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของไทย

๘๘

๙๐

๙๕

๙๖

๑๐๓

๑๐๕

๑๐๖

๑๐๗

หน่วยการเรียนรู้ที่

๖

การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

- การใช้อำนาจรัฐตามรัฐธรรมนูญ
- การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐโดยองค์กรอิสระ
- การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐโดยประชาชน

๑๑๓

๑๑๔

๑๓๐

๑๓๔

หน่วยการเรียนรู้ที่

๗

กฎหมายในชีวิตประจำวัน

- กฎหมาย
- กฎหมายแพ่งเกี่ยวกับตนเองและครอบครัว
- กฎหมายแพ่งเกี่ยวกับนิติกรรมและสัญญา
- กฎหมายอาญา
- กฎหมายอื่นที่ควรรู้
- กฎหมายระหว่างประเทศที่ควรรู้

๑๓๙

๑๔๐

๑๔๔

๑๕๙

๑๗๐

๑๗๔

๑๘๐

บรรณานุกรม

๑๘๗

หน่วยการเรียนรู้ที่

๑

สังคมมนุษย์

มนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่ต้องอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นหมู่เหล่า ต่างต้องพึ่งพาอาศัยและร่วมกันสร้างวัฒนธรรมเพื่อนำมาใช้ในชีวิตประจำวัน และได้พัฒนาจนกลายเป็นครอบครัว ชุมชน เมืองใหญ่ และประเทศ ทำให้เกิดความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น เพราะมีผู้คนหลากหลายกลุ่ม ต่างชาติพันธุ์ และต่างวัฒนธรรมมาอาศัยอยู่ร่วมกัน

ดังนั้น เราจึงมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาเรื่องราวของสังคมมนุษย์ เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับสังคมมนุษย์อย่างเป็นระบบ และให้เข้าใจถึงระบบโครงสร้างทางสังคม สถาบันทางสังคม การควบคุมทางสังคม ตลอดจนความเกี่ยวพันกันระหว่างสังคม ทั้งในระดับประเทศและนานาชาติ

ตัวชี้วัด

- วิเคราะห์ความสำคัญของโครงสร้างทางสังคม การขัดเกลาทางสังคม และการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (ส ๒.๑ ม.๔-๖/๒)

สาระการเรียนรู้แกนกลาง

- โครงสร้างทางสังคม
 - การจัดระเบียบทางสังคม
 - สถาบันทางสังคม
- การขัดเกลาทางสังคม
- การเปลี่ยนแปลงทางสังคม
- การแก้ไขปัญหาและแนวทางการพัฒนาทางสังคม

๑. สังคม การอยู่ร่วมกัน และองค์ประกอบของสังคม

๑.๑ ความหมายของสังคม

สังคมเกิดจากการที่คนสองคนขึ้นไปมาอยู่ร่วมกันในบริเวณหนึ่ง และมีการปฏิสัมพันธ์กัน ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างพ่อ-แม่-ลูกก็ถือเป็นสังคมได้เช่นกัน

สังคม คือ กลุ่มคนอย่างน้อยสองคนขึ้นไป มาอาศัยอยู่ร่วมกันในบริเวณหนึ่ง ซึ่งคนเหล่านี้จะมีความสัมพันธ์ หรือการกระทำตอบโต้กันและกัน ทั้งทางตรงและทางอ้อม ความสัมพันธ์ทางตรง เช่น การพูดจาทักทาย การทำงานร่วมกัน การซื้อของขายของ การให้ความเอื้ออาทรต่อกัน สำหรับความสัมพันธ์ทางอ้อม ได้แก่ การเดินผ่านผู้คนที่เราไม่รู้จัก แต่เขาก็เป็นคนจังหวัดเดียวกันหรือชาติเดียวกัน การใช้สิ่งของที่ผลิตขึ้นโดยคนที่ไม่เคยพบปะเห็นหน้ากันมาก่อน คนเหล่านี้จะเป็นกลุ่มที่เราสัมพันธ์กับพวกเขา

โดยผ่านบุคคลอื่น ผ่านเอกสารหนังสือที่เขาเขียน หรือผ่านทางวิทยุและโทรทัศน์ที่พวกเขาจัดและออกรายการ

๑.๒ การอยู่ร่วมกันเป็นสังคม

อาริสโตเติล (Aristotle) นักปราชญ์ชาวกรีกได้กล่าวไว้ว่า มนุษย์เป็นสัตว์สังคม (social animal) ซึ่งหมายความว่า มนุษย์จะมีชีวิตโดยอยู่ร่วมกันเป็นหมู่เหล่า มีความเกี่ยวข้องกันและกัน และมีความสัมพันธ์กันในกลุ่มมวลสมาชิก โดยสาเหตุที่มนุษย์มาอยู่ร่วมกันเป็นสังคม เพราะมีความจำเป็นด้านต่าง ๆ ดังนี้

มนุษย์เป็นสัตว์สังคม เพราะมนุษย์ต่างต้องเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กัน เพื่อตอบสนองความต้องการที่เป็นพื้นฐานของชีวิต

๑. มนุษย์มีระยะเวลาของการเป็นทารกยาวนานและไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ในระยะเริ่มต้นของชีวิต ทำให้มนุษย์แตกต่างไปจากสัตว์อื่น และด้วยความจำเป็นที่จะต้องมีการเลี้ยงดูทารกเป็นระยะเวลานานนี้เอง ทำให้มนุษย์จำเป็นต้องใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน สร้างแบบแผนความสัมพันธ์กันเป็นครอบครัว เป็นเพื่อนบ้าน และมีความสัมพันธ์กับคนในสังคมอื่น ๆ

๒. มนุษย์มีความสามารถทางสมอง เพราะสามารถคิดค้นวิธีการในการควบคุมธรรมชาติ เพื่อนำมาใช้ในการตอบสนองความต้องการ ทำให้ชีวิตดำเนินไปอย่างมีความสุข ซึ่งการควบคุมธรรมชาติจำเป็นต้องอาศัยการแบ่งงานและความร่วมมือจากบุคคลอื่น เพื่อให้งานบรรลุผลสำเร็จ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องอยู่ร่วมกันกับคนหลาย ๆ คน เช่น การแสวงหาอาหาร ผลิตสิ่งของ เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค การสร้างที่อยู่อาศัย

๓. มนุษย์มีความสามารถในการที่จะสร้างวัฒนธรรมและส่งผ่านวัฒนธรรมไปสู่คนรุ่นหลังให้ได้รับรู้ เพื่อนำไปใช้ในชีวิตรประจำวัน วัฒนธรรมเหล่านี้มีทั้งที่เป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำเนินชีวิต และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับความต้องการอื่น ๆ

เช่น ต้องการความรัก ความอบอุ่น การจัดระเบียบทางสังคม ความเชื่อ ศาสนา ศิลปะ ขนบธรรมเนียมประเพณี และด้วยเหตุนี้การถ่ายทอดวัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง จึงเป็นกระบวนการที่จะต้องกระทำต่อเนื่องกันไป

อย่างไรก็ตาม จะเห็นได้ว่าการมีวัฒนธรรม ทำให้มนุษย์มีความแตกต่างจากสัตว์ทั้งหลาย ถึงแม้ว่าจะอยู่รวมกลุ่มคล้ายคลึงกับการเป็นสังคมก็ตาม ทั้งนี้ เพราะมนุษย์จำเป็นต้องตอบสนองความต้องการพื้นฐานทางชีวภาพและความต้องการทางวัฒนธรรม นอกจากนี้ มนุษย์ยังมีความคิดสร้างสรรค์ สามารถประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้ และแบบแผนของสังคมขึ้นมาอย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่มนุษย์เกิดขึ้นบนโลกเป็นครั้งแรกจนกระทั่งปัจจุบัน ได้สร้างประติสักรรรมและวัฒนธรรมไว้มากมาย จึงทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์แตกต่างไปจากสัตว์อื่น ๆ อย่างสิ้นเชิง

๑.๓ องค์ประกอบของสังคม

สังคมมนุษย์มีองค์ประกอบที่สำคัญ ดังนี้

๑) ประชากร จะต้องมีความจำนวนตั้งแต่สองคนขึ้นไป สังคมที่มีขนาดเล็กที่สุดก็คือครอบครัวที่มีพ่อ-แม่ หรือพ่อ-แม่-ลูก ในขณะที่ชุมชนหรือหมู่บ้านจะมีสมาชิกเพิ่มมากขึ้น จนกลายเป็นอำเภอ จังหวัด ภาค ประเทศ ตลอดจนสังคมโลก

มนุษย์คิดค้นและสร้างประดิษฐ์กรรมที่ทันสมัยขึ้นมา เพื่ออำนวยความสะดวกและตอบสนองความต้องการ เช่น รถไฟฟ้าสำหรับการคมนาคมขนส่ง

๒) ความสัมพันธ์ ประชากรหรือสมาชิกในสังคมนั้น จะต้องมีความสัมพันธ์และการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน

๓) พื้นที่หรืออาณาเขต คนในสังคมจะอาศัยอยู่ในบริเวณแห่งใดแห่งหนึ่ง พื้นที่อาจมีขนาดจำกัด เช่น บริเวณบ้านของครอบครัวหนึ่งหรือบริเวณกว้างขวางเป็นอำเภอหรือจังหวัด ในปัจจุบันความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีทำให้มนุษย์สามารถติดต่อสื่อสารกันได้โดยไม่ถูกจำกัดพื้นที่ เช่น การสื่อสารกันระหว่างบุคคลทางอินเทอร์เน็ต

๔) การจัดระเบียบทางสังคม การอยู่ร่วมกันเป็นสังคมนั้น สมาชิกจะต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบ หรือบรรทัดฐานทางสังคม (social norms) ที่ควบคุมตามสถานภาพ สิทธิ และหน้าที่ของสมาชิกแต่ละคน บรรทัดฐานทางสังคมจะมีระบบเป็นแบบแผน เป็นที่ยอมรับและเข้าใจร่วมกันของคนในสังคม เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างเป็นปกติสุข

หากสังคมไม่มีกฎเกณฑ์ หรือคนในสังคมไม่ปฏิบัติตามระเบียบของสังคมที่วางไว้ ก็อาจนำไปสู่ความขัดแย้ง การแย่งชิง รวมทั้งการประหัตประหารกัน ก่อให้เกิดความระส่ำระสาย และล่มสลายของสังคมได้

๕) การมีวัฒนธรรมของตนเอง เมื่อมนุษย์มาอยู่ร่วมกันเป็นหมู่เป็นเหล่าภายใต้สภาพแวดล้อมเดียวกันทั้งทางด้านกายภาพและประวัติศาสตร์ พวกเขาสร้างวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการ ก่อให้เกิดเป็นวัฒนธรรมเฉพาะของกลุ่มตนเองที่แตกต่างจากวัฒนธรรมของชนกลุ่มอื่น

๑.๔ หน้าที่ของสังคม

คนเราไม่อาจมีชีวิตอยู่ได้ด้วยตัวของตัวเองเท่านั้น จำเป็นต้องอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นสังคม และมีความผูกพันต่อกันภายใต้กฎและวัฒนธรรมของสังคมเดียวกัน ดังนั้น หน้าที่สำคัญของสังคม ก็คือ การดูแลสมาชิกให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข สร้างความเป็นธรรมด้วยการประสานประโยชน์ให้สมาชิกทำหน้าที่ของตนเองได้อย่างลงตัว ผลักดันให้เกิดการคิดอย่างสร้างสรรค์ และประดิษฐ์สิ่งใหม่ ๆ เพื่อความเจริญก้าวหน้าของสังคม

รวมทั้งสร้างสำนึกให้คนในสังคมร่วมกันอนุรักษ์รักษาวัฒนธรรมของตนเองและถ่ายทอดให้กับอนุชนรุ่นหลังได้ประพฤติปฏิบัติให้เป็นสมบัติของสังคม

๒. โครงสร้างทางสังคม

พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๔ ได้ให้ความหมายของโครงสร้างทางสังคมว่า หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างกันที่ค่อนข้างมั่นคงหรือการจัดระเบียบของกลุ่ม หรือสถานภาพของกลุ่ม เมื่อพฤติกรรมของสมาชิกในสังคมโยงใยและเชื่อมต่อกันเป็นตาข่ายจึงมีการจำแนกออกเป็นหมวดหมู่ตามสถาบันทางสังคมแต่ละประเภท ซึ่งสถาบันทางสังคมเหล่านี้ ก็จะมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันจนกลายเป็นโครงสร้างทางสังคม

โครงสร้างทางสังคมสามารถแบ่งได้เป็น ๒ ระดับ ได้แก่ กลุ่มสังคมและสถาบันทางสังคม

๒.๑ ความสัมพันธ์ในระดับกลุ่มสังคม

กลุ่มสังคม คือ กลุ่มบุคคลที่สมาชิกติดต่อสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบแบบแผนและเป็นที่ยอมรับ กลุ่มสังคมจะมีความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีความสนใจคล้ายกัน ซึ่งทำให้กลุ่มมีเอกลักษณ์แตกต่างจากกลุ่มอื่น ๆ

กลุ่มสังคมสามารถแบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภท คือ กลุ่มปฐมภูมิและกลุ่มทุติยภูมิ โดยการมองสังคมในระดับกลุ่มสังคม เป็นการมองในแง่ตัวคนที่มาอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม แต่ละกลุ่มจะมีความสัมพันธ์ที่แตกต่างกัน กล่าวคือ หากเป็นคนกลุ่มเล็กที่มีความสัมพันธ์แบบใกล้ชิด เช่น ครอบครัว กลุ่มเพื่อนสนิท เราจะเรียกว่า กลุ่มปฐมภูมิ ส่วนคนกลุ่มใหญ่ที่รวมตัวกันในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เช่น โรงเรียน สมาคม องค์กร พวกเขาจะมีความสัมพันธ์กันแบบทุติยภูมิ เราจะเรียกว่า กลุ่มทุติยภูมิ

๒.๒ ความสัมพันธ์ในระดับสถาบันทางสังคม

การมองสังคมในระดับสถาบันทางสังคม เป็นการมองในแง่กลุ่มความสัมพันธ์ นักสังคมวิทยาเชื่อว่า มนุษย์ต่างมีความสัมพันธ์กับผู้คนในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ด้านครอบครัว เศรษฐกิจ การเมือง การศึกษา ศาสนา นันทนาการ ดังนั้น จึงต้องจำแนกกลุ่มความสัมพันธ์ของคนในสังคมเป็นสถาบันทางสังคมประเภทต่าง ๆ เพื่อความสะดวกในการมองภาพของสังคมในแต่ละส่วนได้อย่างชัดเจนมากขึ้น (ซึ่งรายละเอียดของสถาบันทางสังคมแต่ละสถาบันจะได้กล่าวถึงในหัวข้อต่อไป)

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้เราจะสามารถจำแนกกลุ่มความสัมพันธ์ของผู้คนในสังคม เป็นสถาบันทางสังคมประเภทต่าง ๆ แต่ตามสถานการณ์เป็นจริงนั้น ลักษณะความสัมพันธ์ของผู้คน มิใช่มีเพียงด้านใดด้านหนึ่ง แต่จะเชื่อมโยงกันเสมือนเป็นตาข่าย โดยความสัมพันธ์ที่เป็นตาข่ายนี้จะอยู่ภายใต้การจัดระเบียบทางสังคม เพื่อให้คนในสังคมปฏิบัติตามและนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างมีระเบียบ

โครงสร้างทางสังคมอาจเปรียบเสมือนโครงสร้างของตึก ซึ่งประกอบไปด้วยส่วนต่าง ๆ ได้แก่ ฐานราก พื้น เสา ฝาผนัง และหลังคา แต่ละส่วนจะได้รับการจัดให้อยู่ในตำแหน่งและหน้าที่ตามประโยชน์ของแต่ละประเภท ส่วนประกอบทุก ๆ ส่วนจะมีความสัมพันธ์เกื้อหนุนและโยงใยกัน ดังนั้น หากขาดเสาหรือหลังคา ตึกก็จะเป็นตึกที่สมบูรณ์ไม่ได้ เช่นเดียวกับสังคมมนุษย์ หากขาดโครงสร้างที่สำคัญ ได้แก่ สถาบันทางสังคม และบรรทัดฐานทางสังคมแล้ว สังคมก็จะดำรงอยู่อย่างมั่นคงและยั่งยืนไม่ได้

กล่าวคือ สังคมดำรงอยู่ได้เพราะมีสถาบันต่าง ๆ คอยทำหน้าที่ขัดเกลาสมาชิกในสังคมให้เป็นคนดีมีความสามารถ มีกฎระเบียบ กฎหมาย และขนบธรรมเนียมประเพณี คอยควบคุมสมาชิกในสังคมให้อยู่ในระเบียบวินัย ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ประกอบกันเป็นโครงสร้างที่ยึดโยงให้สังคมดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง

โครงสร้างสังคม หมายถึง การจัดระเบียบในสังคมทั้งหมด รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและกลุ่มคนในสังคม ซึ่งอาจเป็นไปในทางความร่วมมือสนับสนุนซึ่งกันและกัน การแข่งขัน การขัดแย้ง การประนีประนอม หรือการเอาเปรียบกัน แต่ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับกลุ่มต่าง ๆ นั้น จะต้องเป็นไปตามแบบแผน หรืออยู่ในกรอบแห่งโครงสร้างสังคมนั้นเอง

จะเห็นได้ว่า โครงสร้างทางสังคมทำให้เรามองเห็นว่าสังคมมีลักษณะเป็นเช่นไร และระบุได้ว่านี่คือโครงสร้างสังคมไทย โครงสร้างสังคมจีน โครงสร้างสังคมอังกฤษ ที่มีความแตกต่างและเป็นเอกลักษณ์ ในอดีตราวปี ค.ศ. ๑๙๕๐ (พ.ศ. ๒๔๙๓) จอห์น เอฟ. เอมบรี นักวิชาการชาวอเมริกัน ได้กล่าวว่า ประเทศไทยมีโครงสร้างทางสังคมแบบหลวม ๆ ทั้งนี้ เขาได้สังเกตจากการที่คนไทยมักปฏิบัติตามอำเภอใจมากกว่ากระทำตามกฎหมายเกณฑ์ของสังคม ซึ่งได้รับการคัดค้านจากนักวิชาการของไทยว่าไม่เป็นความจริง เพราะกฎระเบียบทางสังคมได้รับการปฏิบัติอย่างเคร่งครัด และผู้คนต่างมีความสัมพันธ์ต่อกันอย่างแน่นเหนียว ยิ่งในปัจจุบันที่กฎหมายได้เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการดำรงชีวิต ยิ่งทำให้โครงสร้างสังคมต้องมีความเข้มงวดมากขึ้น เพราะสมาชิกต่างต้องปฏิบัติตามกฎหมายและกฎศีลธรรมอย่างเคร่งครัด

กล่าวโดยสรุป การศึกษาเกี่ยวกับโครงสร้างทางสังคมทำให้เรามองเห็นภาพรวมของสังคมได้แจ่มชัด และสามารถระบุได้ว่าสังคมนั้น ๆ จะมีความมั่นคงแข็งแรงมากน้อยแค่ไหน โดยดูได้จากการทำหน้าที่ของสถาบันทางสังคมต่าง ๆ ว่ามีความสอดคล้อง สมดุล สนับสนุนหรือแข่งขันตามกฎหมายหรือไม่ เพียงใด ในทางตรงกันข้ามโครงสร้างสังคมจะอ่อนแอ ไม่มั่นคง หากว่าความสัมพันธ์และสถาบันทางสังคมมีแต่ความขัดแย้ง คนในสังคมไม่ทำตามบรรทัดฐานทางสังคมที่วางไว้ ปัญหาสังคมก็จะปรากฏขึ้น ในที่สุดสังคมก็จะวุ่นวาย ไร้ระเบียบ

๓. สถาบันทางสังคม

เมื่อคนมาอาศัยอยู่ร่วมกันและสร้างความสัมพันธ์ขึ้นระหว่างกัน ความสัมพันธ์เหล่านั้นจะเชื่อมโยงกันไปมาเสมือนเป็นแบบแผนที่มั่นคง หากจัดแบ่งความสัมพันธ์เหล่านี้ออกเป็นเรื่องๆ เราก็จะเห็นกลุ่มความสัมพันธ์ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน เราเรียกกลุ่มความสัมพันธ์ในเรื่องหนึ่ง ๆ ว่า “สถาบันทางสังคม (social institution)” ซึ่งจะทำหน้าที่ตอบสนองความต้องการของสมาชิกในสังคม

สถาบันทางสังคม หมายถึง ยอดรวมของรูปแบบความสัมพันธ์ กระบวนการ และวัตถุประสงค์ที่สร้างขึ้น เพื่อสนองประโยชน์สำคัญ ๆ ทางสังคมในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ทุกสถาบันจึงมีจารีตประเพณี กฎเกณฑ์ ธรรมเนียมปฏิบัติ และวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ของตนเอง เช่น อาคารสถานที่ เครื่องจักรกล อุปกรณ์สื่อสาร

สถาบันทางสังคมตามนัยแห่งสังคมวิทยานั้น มิใช่จะปรากฏออกมาในรูปที่เป็นทางการ เช่น การอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวในบ้านแห่งหนึ่ง (สถาบันครอบครัว) ธนาคาร สำนักงาน ตลาดสด (สถาบันทางเศรษฐกิจ) โรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย (สถาบันการศึกษา) เท่านั้น แต่รวมไปถึงรูปแบบที่ไม่เป็นทางการด้วย ซึ่งในแต่ละสังคมจะมีสถาบันทางสังคมที่เป็นพื้นฐาน ดังนี้

๓.๑ สถาบันครอบครัว

สถาบันครอบครัว คือ แบบแผนพฤติกรรมของคนที่มาติดต่อกันเกี่ยวข้องกับครอบครัวและเครือญาติ นั่นคือ คนที่เป็นญาติกันโดยสายเลือด เช่น พ่อแม่ พี่น้อง และเป็นญาติกันทางการแต่งงาน เช่น สามเณรยา เขยสะใภ้ หรือการรับไว้เป็นญาติ เช่น บุตรบุญธรรม คนเหล่านี้จะต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์แบบแผนที่สังคมเป็นผู้กำหนดขึ้น รวมเรียกว่า “สถาบันครอบครัว”

บทบาทและหน้าที่ของสถาบันครอบครัว คือ การให้สมาชิกใหม่กับสังคม ดูแลและทำนุบำรุง รวมทั้งถ่ายทอดวัฒนธรรมให้แก่สมาชิกใหม่ที่กำลังเกิดขึ้นมาในสังคม ตลอดจนกำหนดแนวปฏิบัติเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัว เช่น การเลือกคู่ การหมั้น การแต่งงาน

สถาบันครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานแรกสุดที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นจุดเริ่มต้นของสถาบันอื่น ๆ ในสังคม และทำหน้าที่อบรมขัดเกลาให้สมาชิกในครอบครัวเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม

สถาบันครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานแรกสุดของสังคม ซึ่งมีหน้าที่สำคัญในการอบรมและขัดเกลาให้สมาชิกในครอบครัวเป็นคนดี

๓.๒ สถาบันเศรษฐกิจ

สถาบันเศรษฐกิจ คือ แบบแผนการคิดการกระทำเกี่ยวกับเรื่องของการผลิตสินค้าและบริการ การจำหน่ายแจกจ่ายสินค้าและการให้บริการต่าง ๆ รวมทั้งการบริโภคของสมาชิกในสังคม

สถาบันเศรษฐกิจเป็นกฎเกณฑ์ข้อบังคับที่ลูกจ้าง นายจ้าง เจ้าของโรงงาน ธนาคาร และผู้ผลิตสินค้าและบริการจะต้องปฏิบัติตาม แม้แต่ผู้ประกอบการอิสระและเกษตรกร ก็จะต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของการประกอบอาชีพที่ดีเช่นเดียวกัน

สถาบันเศรษฐกิจเป็นความสัมพันธ์ในแง่ของการผลิต การแลกเปลี่ยน และการบริโภค ซึ่งการมีปฏิสัมพันธ์กันทางสังคมในแง่นี้ อาจเป็นความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวกับญาติ หรือกับบุคคลอื่น ทั้งที่อาศัยอยู่ในสังคมเดียวกันหรือต่างสังคมกันก็ได้

บทบาทและหน้าที่ของสถาบันเศรษฐกิจ คือ สร้างแบบแผนและเกณฑ์ในการผลิตสินค้าให้ได้มาตรฐาน กำหนดกลไกราคาที่เหมาะสม รวมทั้งผลิตเครื่องอุปโภคบริโภคและเทคโนโลยีซึ่งคน ๆ หนึ่งไม่สามารถที่จะกระทำหรือผลิตเพื่อตอบสนองความต้องการได้ทั้งหมด จึงต้องพึ่งพาอาศัยคนอื่นให้ช่วยทำให้ได้ผลผลิตที่เป็นอาหารและของใช้ ส่งผลให้คนเราต้องมีความสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ และภายหลังที่ผลิตขึ้นมาได้แล้วก็ต้องนำไปแลกเปลี่ยนกับของชนิดอื่นที่เราไม่ได้ทำขึ้นเอง กล่าวได้ว่ากระบวนการแลกเปลี่ยนจึงเป็นหัวใจสำคัญของความสัมพันธ์ของคนในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคปัจจุบันที่มีการผลิตสินค้าและบริการจำนวนมาก

๓.๓ สถาบันการเมืองการปกครอง

สถาบันการเมืองการปกครอง คือ แบบแผนการคิดการกระทำที่จะแตกต่างกันออกไปในแต่ละสังคมโดยขึ้นอยู่กับปรัชญาความเชื่อพื้นฐานของคนในสังคมว่าต้องการให้เป็นแบบเสรีประชาธิปไตย หรือแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ หรือแบบคอมมิวนิสต์ เมื่อได้เลือกรูปแบบการปกครองแล้วก็ต้องจัดการบริหารการปกครองให้เป็นไปตามปรัชญาการเมืองแบบนั้น ๆ ตามแนวทางที่เห็นว่าถูกต้องเหมาะสม

บทบาทและหน้าที่ของสถาบันการเมืองการปกครองที่สำคัญ คือ การรักษาความมั่นคงปลอดภัยของชาติ บำบัดทุกข์บำรุงสุขให้ราษฎร สร้างความมั่นคงและรักษาสันติประโยชน์ของประเทศชาติ รวมทั้งสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยจะครอบคลุมทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น ซึ่งบางส่วนจะทำหน้าที่ในการตรากฎหมายและกฎระเบียบข้อบังคับ และบางส่วนจะทำหน้าที่บริหารงาน เพื่อให้สังคมดำรงอยู่และพัฒนาต่อไปได้ โดยในระดับชาติ เช่น

นักการเมือง นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี ผู้พิพากษา และในระดับท้องถิ่น เช่น ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล

๓.๔ สถาบันการศึกษา

สถาบันการศึกษา คือ แบบแผนของการคิดและการกระทำที่เกี่ยวข้องกับการอบรมให้การศึกษาแก่สมาชิกใหม่ของสังคม รวมทั้งถ่ายทอดวัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่งด้วย สถาบันทางการศึกษาเป็นสถาบันที่ครอบคลุมในเรื่องที่เกี่ยวกับหลักสูตร การสอบเข้า การเรียนการสอน การฝึกอบรมในด้านต่าง ๆ

บทบาทและหน้าที่ของสถาบันการศึกษา คือ ส่งเสริมให้สมาชิกในสังคมเกิดความเจริญงอกงามในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านวิทยาศาสตร์ ด้านการวิจัย รวมไปถึงการพัฒนาทักษะความรู้ใหม่ ๆ ที่จำเป็นต่อการนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสังคม และมีความสามารถนำความรู้ไปสร้างนวัตกรรมที่เป็นประโยชน์ได้

เบื้องต้นการอบรมขัดเกลาสมาชิกของสังคมเป็นหน้าที่ของครอบครัว ส่วนการจัดการศึกษาเพื่อให้เยาวชนมีความรู้ มีคุณธรรม และวิชาชีพต่าง ๆ เพื่อจะได้นำไปใช้ในการดำเนินชีวิตในสังคมต่อไปนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นหน้าที่ของรัฐและเอกชนในการจัดให้ โดยจะจัดเป็นโรงเรียนที่มีครูอาจารย์และเจ้าหน้าที่ร่วมมือในการจัดการศึกษาให้กับเยาวชน

แต่อย่างไรก็ตาม การจัดการศึกษาในระบบที่ไม่เป็นทางการก็มีปรากฏอยู่ทั่วไปในสังคม และถือว่าเป็นสถาบันทางการศึกษาได้เช่นกัน เช่น พ่อแม่สอนหนังสือและอบรมสั่งสอนลูกที่บ้าน การรับฟังข่าวสารจากสื่อมวลชน การศึกษาด้วยตนเองผ่านระบบออนไลน์

๓.๕ สถาบันศาสนา

สถาบันศาสนา คือ แบบแผนการคิดและการกระทำของสถาบันที่เกี่ยวข้องพัวพันระหว่างสมาชิกของสังคมกับนักบวช คำสอน ความเชื่อ ที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ และกฎเกณฑ์ทางศีลธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมของสังคม การนับถือศาสนาจะเกี่ยวพันกับการดำเนินชีวิตของคนอย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในโอกาสสำคัญต่าง ๆ ของชีวิต หรือในช่วงเวลาที่ผ่านพ้นจากสถานภาพหนึ่งไปสู่อีกสถานภาพหนึ่ง เช่น ตอนเกิด ตอนเข้าสู่วัยรุ่น ตอนแต่งงาน

สถาบันการศึกษาทำหน้าที่ให้ความรู้ในหลายๆ ด้านกับสมาชิกในสังคม เช่น ด้านวิทยาศาสตร์ ด้านการวิจัย

บทบาทและหน้าที่ของสถาบันศาสนา คือ เป็นศูนย์รวมความศรัทธา สร้างแบบแผน แนวทางการดำเนินชีวิตของสมาชิกในสังคม อีกทั้งยังเป็นที่พึ่งทางจิตใจที่ให้แนวทางการปฏิบัติ เพื่อความสงบสุข มีสติ และสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิตได้ โดยจะสอนให้บุคคล

การเล่นดนตรีเป็นการพักผ่อนหย่อนใจเพื่อความบันเทิงและสามารถสร้างเป็นอาชีพได้ หากได้มีการฝึกฝนชำนาญ

ที่นับถือสร้างแต่ความดีและละเว้นการทำความชั่ว ตลอดจนเป็นหลักในการสร้างและรักษาสังคมให้มีความมั่นคงเข้มแข็ง

๓.๖ สถาบันนันทนาการ

สถาบันนันทนาการ คือ แบบแผนการคิดและการกระทำที่เกี่ยวข้องกับการพักผ่อนหย่อนใจ หลังจากการทำงานที่เหน็ดเหนื่อยของคนในสังคม เพื่อให้การดำรงชีวิตมีความสุขสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

บทบาทและหน้าที่ของสถาบันนันทนาการ คือ การทำให้คนในสังคมผ่อนคลายความตึงเครียด เพิ่มพูน

อนามัยที่ดี ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ในทางสร้างสรรค์ต่าง ๆ รวมทั้งสนองความต้องการทางสังคมในรูปแบบความบันเทิงต่าง ๆ เช่น ศิลปะ การละเล่น กีฬา โดยผลที่ตามมานอกจากความผ่อนคลาย ความเพลิดเพลินใจแล้ว ก็คือทำให้มีละคร ภาพยนตร์ งานบันเทิง มหรสพ ดนตรี ฟ้อนรำ ขึ้นมาในสังคม

สถาบันนันทนาการจำเป็นที่จะต้องมียุคกลางและวิธีการสำหรับดำเนินการ และการฝึกฝนเป็นระยะเวลานานจนเกิดความชำนาญ จนทำให้การแสดงสมจริง สามารถสร้างความเพลิดเพลินบันเทิงใจแก่คนทั่วไปได้ ดังนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างศิลปิน ผู้จัดการ และคนดูทั่วไป จึงเกิดขึ้นและสอดคล้องกันและกัน

โดยเฉพาะในปัจจุบันความสัมพันธ์ดังกล่าวได้มีความสำคัญและสลับซับซ้อนมากขึ้น ทำให้ธุรกิจด้านบันเทิงทั้งหลายกลายเป็นอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ มีผู้คนทำงานในกิจการประเภทนี้เป็นจำนวนมาก อีกทั้งยังเป็นอาชีพที่ทำรายได้สูง จึงเป็นที่ใฝ่ฝันของผู้คนจำนวนมากที่ต้องการเข้าวงการบันเทิง

๓.๗ สถาบันสื่อสารมวลชน

สถาบันสื่อสารมวลชน คือ แบบแผนการสื่อสารระหว่างบุคคลในสังคมที่มีการขยายตัวกว้างใหญ่ขึ้น ครอบคลุมอำเภอ จังหวัด ประเทศ และโลก โดยแบบแผนดังกล่าวเกิดขึ้นเพื่อลดข้อจำกัดในแง่ของระยะทางและเวลา ในรูปของหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ สื่อสังคมออนไลน์

บทบาทและหน้าที่ของสถาบันสื่อสารมวลชน คือ การส่งข่าวสาร นำเสนอความคิดเห็นของประชาชนออกไปสู่สาธารณชนเพื่อให้รับรู้ข่าวสารทันกับความเปลี่ยนแปลงของสังคม

ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ตรวจสอบการทำงานของบุคคลและกลุ่มคนที่ทำงานเพื่อส่วนรวม เช่น นักการเมือง ข้าราชการ ให้มีความโปร่งใส ยุติธรรม และเป็นประโยชน์ต่อบ้านเมืองมากที่สุด นอกจากนี้ สื่อมวลชนยังมีหน้าที่ถ่ายทอดวัฒนธรรม ให้ความบันเทิงและช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตแก่ผู้รับสารในปัจจุบันด้วย

นอกจากนี้ สถาบันสื่อสารมวลชนยังทำหน้าที่ให้ความรู้แก่ประชาชนทุกเพศทุกวัยในแขนงต่าง ๆ โดยปัจจุบันสื่อมวลชนได้ผลิตสื่อออกมาหลายรูปแบบมากขึ้น เช่น รูปแบบของสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่บรรจุเนื้อหาสาระของความรู้ทุกแขนงสู่ประชาชนโดยไม่จำกัดเวลา สถานที่ เพศ และวัย ทำให้สังคมปัจจุบันกลายเป็นสังคมแห่งความรู้ (knowledge-based society)

อาจกล่าวได้ว่า การจัดแบ่งกลุ่มความสัมพันธ์ของคนในสังคมออกเป็นสถาบันทางสังคม เพื่อให้สามารถมองเห็นภาพความสัมพันธ์ได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น เพราะการมองสังคมในระดับนี้ จะทำให้เห็นว่าสถาบันทางสังคมทุกสถาบันล้วนผูกพันกันเป็นองค์รวม และเชื่อมโยงกันเป็นโครงสร้างของสังคม

๔. การจัดระเบียบทางสังคม

การอาศัยอยู่ในสังคมย่อมต้องสัมพันธ์กับบุคคลหลายประเภท และสถาบันทางสังคมหลายสถาบัน ซึ่งรูปแบบความสัมพันธ์และหลักการปฏิบัติต่อบุคคลหรือสถาบันทางสังคมนั้น ๆ จะแตกต่างกันไปตามกฎระเบียบที่สังคมแต่ละแห่งกำหนดขึ้น จึงทำให้ความสัมพันธ์ที่มีต่อกันมีระเบียบแบบแผน สามารถคาดหวังได้ว่าแต่ละบุคคลจะแสดงพฤติกรรมต่อกันอย่างไร เพื่อจุดประสงค์หรือเป้าหมายใด ซึ่งนักสังคมวิทยาเรียกสิ่งเหล่านี้ว่า “การจัดระเบียบทางสังคม (social organization)”

เกร็ดน่ารู้

การถ่ายทอดวัฒนธรรมจากรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง คือ การนำวัฒนธรรมที่ผ่านการเลือกสรรกลั่นกรองแล้วไปใช้ในกระบวนการให้การศึกษา อันจะยังผลให้สมาชิกในสังคมเกิดความเข้าใจ ตระหนักในคุณค่า และนำไปปฏิบัติอย่างเหมาะสม และสอดคล้องกับยุคสมัย

๔.๑ ความหมาย

การจัดระเบียบทางสังคม หมายถึง วิธีการต่าง ๆ ที่คนในสังคมกำหนดขึ้น เพื่อใช้เป็นระเบียบกฎเกณฑ์ในการอยู่ร่วมกัน กฎเกณฑ์เหล่านี้ได้รับการจัดให้เป็นแบบแผน ทำให้สังคมรู้ว่าควรจะทำปฏิบัติตนและกระทำอย่างไร ในแต่ละโอกาส เวลา สถานการณ์ และสถานภาพ เรียกแบบแผนและกฎเกณฑ์ทางสังคมเช่นนี้ว่า “ระเบียบทางสังคม”

กฎระเบียบทางสังคมได้รับการสร้างขึ้น เพื่อใช้เป็นแนวทางให้คนในสังคมถือปฏิบัติต่อกันตามฐานะ สถานการณ์ และโอกาส กฎระเบียบจึงเป็นที่รู้จัก และเข้าใจกันในหมู่ของคนในสังคมเดียวกัน ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นหมู่พวกและสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมนั้น ๆ ได้อย่างเป็นปกติสุข

กฎจราจรเป็นตัวอย่างหนึ่งของการจัดระเบียบทางสังคม เพื่อควบคุมการจราจรให้มีความคล่องตัวและปลอดภัย

การจัดระเบียบทางสังคมจะแตกต่างกันออกไปในแต่ละสังคม ทั้งนี้ เป็นผลมาจากความคิด ความเชื่อ ประวัติศาสตร์ สภาพภูมิศาสตร์ และบรรทัดฐานของสังคมนั้น ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการสร้างและการส่งผ่านกฎเกณฑ์ทางสังคมให้แก่ผู้ที่เป็นสมาชิก ดังจะเห็นได้ว่าสังคมไทยจะแตกต่างจากสังคมจีน สังคมญี่ปุ่น สังคมอังกฤษ หรือแม้แต่ในสังคมเดียวกันความแตกต่างก็อาจเกิดขึ้นได้ตามภูมิภาค จังหวัด เพราะอาจมีการสืบเชื้อสายมาจากต่างชาติพันธุ์แล้วมาอาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกันก็เป็นได้

อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันแม้ว่าความแตกต่างของการจัดระเบียบทางสังคมจะมีขึ้นระหว่างกลุ่มเล็กกลุ่มน้อย แต่ก็จะมีกฎเกณฑ์ของสังคมในระดับประเทศครอบคลุมและกำหนดให้พลเมืองของประเทศนั้น ๆ ปฏิบัติตาม จึงเป็นผลให้ทุกกลุ่มชาติพันธุ์อยู่ร่วมกันเป็นปึกแผ่น

๔.๒ องค์ประกอบของการจัดระเบียบทางสังคม

องค์ประกอบของการจัดระเบียบทางสังคมเป็นสิ่งที่คนในสังคมสร้างขึ้นและเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม คนในสังคมสามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการอยู่ร่วมกันเป็นสังคม องค์ประกอบของการจัดระเบียบทางสังคมที่สำคัญ ได้แก่

๑) **ระบบคุณค่าของสังคม (social value)** ถือเป็นหัวใจหรือเป้าหมายสูงสุดที่สังคมปรารถนาจะให้บังเกิดขึ้น คุณค่านี้เป็นสิ่งที่สมาชิกของสังคมยอมรับ ถือว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม

น่ายกย่อง และสมควรกระทำให้บรรลุผล เพราะจะก่อให้เกิดความร่มเย็นและความพึงพอใจของสังคมทั้งมวล อาจมีการเรียกระบบคุณค่าของสังคมว่าเป็น “ข้อตกลงของสังคม” ที่เกิดขึ้นจากการผสมผสานและการสังเคราะห์ระหว่างความเชื่อ ปรัชญา ศาสนา อุดมการณ์ และภูมิปัญญาของสังคมที่หล่อหลอมจนเกิดเป็นคุณค่าหรือค่านิยมที่พึงยกย่อง เช่น เสรีภาพ ความรักชาติ ความดี มีคุณธรรม ความเสมอภาค ความยุติธรรม และความสุขที่เป็นผลมาจากความสำเร็จ อันเกิดจากความขยันหมั่นเพียรในการทำงาน

ระบบคุณค่าของสังคมทำหน้าที่เสมือนหนึ่งเป็นสมองของมนุษย์ ที่เป็นศูนย์รวมกำหนดให้ส่วนต่าง ๆ ของร่างกายดำเนินงานไปตามกลไกให้บรรลุเป้าหมายสูงสุด เป้าหมายของสังคมก็เป็นเช่นเดียวกันเพราะเป็นเป้าหมายที่สมาชิกของสังคมนั้นประสงค์ที่จะก้าวไปถึง

๒) **บรรทัดฐานหรือปทัสถานทางสังคม (social norms)** หมายถึง มาตรฐานการปฏิบัติตามบทบาทและสถานภาพของแต่ละบุคคล บรรทัดฐานทางสังคมเป็นระเบียบแบบแผนที่กำหนดว่า การกระทำใดถูกหรือผิด ควรหรือไม่ควรยอมรับ ทั้งนี้ เพื่อให้เป็นไปตามทิศทางของระบบคุณค่าทางสังคมนั่นเอง

กล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ ระบบคุณค่าเป็นเป้าหมายของสังคม บรรทัดฐานเป็นมาตรฐานหรือแนวทางการกระทำตอบโต้กัน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของสังคมนั้น ๆ

ตัวอย่างของบรรทัดฐานทางสังคม เช่น เมื่อสังคมต้องการจะให้สมาชิกของสังคมเป็นคนดีมีศีลธรรม สังคมก็จะกำหนดมาตรฐานของความเป็นคนดีมีศีลธรรมว่าควรเป็นเช่นไร ผู้ที่เป็นพ่อ นักเรียน ครูอาจารย์ หรือประชาชน ก็จะรับรู้ถึงมาตรฐานนั้น และปฏิบัติตามมาตรฐานนั้น โดยละเว้นจากการกระทำชั่ว หรือไม่กระทำในสิ่งที่สังคมไม่พึงปรารถนา

บรรทัดฐานจึงเป็นเหมือนกลไกทางสังคมที่คอยควบคุมความประพฤติของสมาชิกในสังคม ถ้าสังคมใดขาดบรรทัดฐานก็จะทำให้สังคมนั้นเกิดความวุ่นวาย บรรทัดฐานจึงมีประโยชน์มากในสังคม เพราะหากมีผู้ฝ่าฝืนบรรทัดฐานย่อมได้รับการตอบโต้จากสมาชิกคนอื่นในสังคม ซึ่งการตอบโต้ดังกล่าวเป็นกลไกทางสังคมอย่างหนึ่งที่ทำให้บุคคลปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ทางสังคม

บรรทัดฐานทางสังคมไทยให้คุณค่าในเรื่องของความอ่อนน้อมถ่อมตน และการเคารพผู้ที่มีอาวุโสมากกว่า

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าปฏิกิริยาตอบโต้ทำให้เราสามารถรับรู้ได้ว่าบรรทัดฐานมีปรากฏในสังคม เช่น ถ้าพูดจาไม่สุภาพในที่สาธารณะหรือต่อคนอื่น คนทั่วไปก็จะมองหน้าหรืออาจถูกกล่าวตักเตือนจากผู้ใหญ่ที่รู้จักมักคุ้น หากประพฤติผิดเต็มสุราอาละวาด เจ้าพนักงานของรัฐมีอำนาจควบคุมตัวไปที่สถานีตำรวจ หรือหากฆ่าคนตายก็จะถูกจำคุก

ตัวอย่างดังที่ได้กล่าวมานี้แสดงให้เห็นว่าระดับของความผิดที่แตกต่างกันก็จะได้รับการตอบโต้จากสังคมหนักเบาแตกต่างกันไปตามความผิดที่ได้กระทำ ในทางตรงกันข้ามหากยึดถือและกระทำตามกฎหมายหรือบรรทัดฐานทางสังคม ก็จะได้รับคำชมเชยหรือรางวัลจากสังคม ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับระดับของการกระทำนั้น ๆ ว่าสังคมให้คุณค่าในระดับใด

การกระทำทางสังคมอาจจำแนกออกเป็นระดับต่าง ๆ ซึ่งแต่ละระดับอาจเรียกว่า “ประเภทของบรรทัดฐาน” ประกอบด้วย

๒.๑) วิถีประชา (folkways) หรือธรรมเนียมชาวบ้าน เป็นระเบียบแบบแผนที่สมาชิกในสังคมควรปฏิบัติตาม ถ้าหากไม่ปฏิบัติตามหรือฝ่าฝืนจะถูกสังคมตำหนิตะเยียนหรือมีปฏิกิริยาตอบโต้ที่ไม่รุนแรง แต่หากว่าทำความดีตามมาตรฐานที่สังคมกำหนดจะได้รับคำชมเชยเล็ก ๆ น้อย ๆ เพื่อให้กำลังใจ เช่น หากนักเรียนแต่งกายไม่เรียบร้อยหรือพูดจาไม่สุภาพจะได้รับคำตักเตือนจากพ่อแม่หรือครูอาจารย์ หากนักเรียนเก็บขยะได้แล้วนำไปคืนแก่เจ้าของก็จะได้รับคำขอบคุณและคำชมเชย ทำให้เกิดความภาคภูมิใจ

ในสังคมไทย เราทักทายเมื่อพบเจอกันโดยการไหว้และกล่าว “สวัสดี” ซึ่งเป็นธรรมเนียมปฏิบัติต่อกัน ถือเป็นวิถีประชาลักษณะหนึ่ง

๒.๒) จารีต (mores) หรืออาจเรียกว่ากฎศีลธรรม หรือจารีตประเพณี เป็นมาตรฐานการกระทำที่สำคัญของแต่ละสังคม ผู้ที่ทำความผิดจารีตจะถูกนิยามว่าร้าย ถูกตำหนิ จารีตจะเป็นเสมือนกฎสังคมที่รุนแรง เช่น การกระทำผิดเรื่องชู้สาว ห้ามสมรสระหว่างญาติสืบสายโลหิต

จารีตเป็นเรื่องเกี่ยวกับค่านิยม ศีลธรรม ความถูกต้อง-ผิดที่เป็นกฎเกณฑ์หลักของสังคม เช่น การว่ากล่าวให้ร้ายผู้อื่น ทำให้ได้รับความเสียหาย การแสดงกิริยาก้าวร้าวไม่เคารพผู้ใหญ่ การรังแกสัตว์ ถือว่าเป็นการกระทำผิดจารีต

ในทางตรงกันข้าม สังคมจะให้การยกย่อง ยอมรับบุคคลที่กระทำความดีอันมีคุณค่ายิ่งแก่สังคม เช่น นักพัฒนาดีเด่น บุคคลที่ทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม

๒.๓) กฎหมาย (law) เป็นข้อบังคับที่รัฐจัดทำขึ้น หรือมาตรฐานของสังคมหรือจารีตประเพณีที่ได้รับการเขียนเป็นลายลักษณ์อักษร โดยกำหนดบทลงโทษผู้ที่ฝ่าฝืนตามระดับความรุนแรงของการกระทำไว้อย่างชัดเจน

ดังนั้น ความแตกต่างระหว่างวิถีประชา จารีต และกฎหมาย ก็คือ กฎหมายได้บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อบังคับใช้กับทุกคนในสังคม หรือในระดับโลกก็จะมีกฎหมายสากลเขียนไว้ ในขณะที่วิถีประชาและจารีตมักไม่เขียนเป็นลายลักษณ์อักษร แต่ทุกคนในสังคมจะรับรู้ว่ามีปรากฏอยู่และใช้เป็นมาตรฐานการดำรงชีวิตในสังคม

อย่างไรก็ตาม ในยุคปัจจุบันมีการบันทึกวิถีประชาและจารีตเป็นลายลักษณ์อักษรไว้บ้างแล้ว เพื่อให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้และสามารถใช้เปรียบเทียบกับวิถีประชาและจารีตของสังคมอื่น ๆ ได้

จะเห็นได้ว่าบรรทัดฐานทางสังคมเป็นกลไกที่ควบคุมความประพฤติของคนในสังคมให้เป็นไปตามทิศทาง เป้าหมาย และกฎระเบียบที่สังคมวางไว้ บรรทัดฐานจึงมีได้ทั้งสองนัย คือ มีการลงโทษต่อผู้ฝ่าฝืน หรือยกย่องชื่นชมแก่ผู้ที่กระทำตามบรรทัดฐาน

๓) สถานภาพและบทบาท ในสังคมต่าง ๆ ที่เราพบเห็นนั้น เมื่อดูผิวเผินก็จะพบคนและกลุ่มคนมากมาย บ้างก็ทักทายปราศรัยกันหรือทำงานร่วมกัน บ้างก็เดินผ่านกันไปมา โดยไม่ได้สนใจกัน ซึ่งปรากฏการณ์ดังนี้สามารถพบเห็นได้ในทุกสังคม แต่หากมองลึกลงไป คนในสังคมต่างมีการกระทำโต้ตอบกัน ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม ตามตำแหน่งและหน้าที่ในสังคม เราเรียกตำแหน่งทางสังคมว่า “สถานภาพ” และหน้าที่ที่กระทำตามตำแหน่งว่า “บทบาท”

สถานภาพทางสังคม (social status) หมายถึง ตำแหน่งที่บุคคลครอบครองอยู่ ซึ่งบุคคลจะมีสิทธิและหน้าที่ตามบทบาทของตำแหน่งนั้น ๆ

บทบาททางสังคม (social role) หมายถึง หน้าที่หรือพฤติกรรมที่แต่ละสังคมกำหนดให้ผู้ที่ดำรงตำแหน่งต่าง ๆ ในสังคมกระทำ

สถานภาพและบทบาทจะมีความเกี่ยวข้องกัน เมื่อพูดถึงสถานภาพก็ต้องพูดถึงบทบาทด้วย ยกตัวอย่างเช่น นายสมชายมีสถานภาพเป็นพ่อ ทำหน้าที่หาเลี้ยงครอบครัว ให้การปกป้องดูแลสมาชิกในครอบครัว ทำหน้าที่อบรมสั่งสอนลูก ห่วงใยและเอื้ออาทรต่อสมาชิกครอบครัวทุกคน นอกจากนี้ ยังต้องทำหน้าที่เป็นผู้นำ สร้างฐานะครอบครัวให้เป็นปึกแผ่น ในขณะเดียวกันนายสมชายก็มีสถานภาพเป็นผู้ประกอบการ จึงมีหน้าที่ดูแลธุรกิจให้เจริญก้าวหน้า มีผลประกอบการที่ดี และดำเนินการให้ธุรกิจอุตสาหกรรมที่ทำอยู่มีความเข้มแข็งสามารถแข่งขันกับคู่แข่งได้

จะเห็นได้ว่าบุคคลคนหนึ่งมีสถานภาพที่ต่างกันตามสถานการณ์ เมื่อสมชายอยู่ในครอบครัวจะมีสถานภาพเป็นพ่อ แต่ในที่ทำงานก็จะมีสถานภาพเป็นผู้ประกอบการหรือเจ้าของธุรกิจอุตสาหกรรม ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าเมื่อสมาชิกในสังคมครอบครองสถานภาพใดแล้ว ก็จะต้องกระทำหน้าที่ตามสถานการณ์นั้น ๆ ตามที่สังคมกำหนดหรือคาดหวังว่าควรแสดงพฤติกรรมเช่นไรจึงจะเหมาะสมกับตำแหน่ง

โดยสถานภาพสามารถจำแนกออกได้เป็น ๒ ประเภท ดังนี้

๓.๑) สถานภาพที่ติดตัวมาแต่กำเนิด (ascribed status) เป็นสถานภาพที่สังคมกำหนดให้โดยที่บุคคลไม่มีทางเลือก เช่น เพศ อายุ สีผิว การเป็นพ่อแม่ลูก เป็นญาติพี่น้องตามสายเลือด โดยทั่วไปแล้วสถานภาพประเภทนี้เป็นสิ่งที่ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ และสังคมจะกำหนดว่าสถานภาพในตำแหน่งนั้น ๆ ควรปฏิบัติหน้าที่เช่นไร เช่น คนเป็นพ่อแม่ผู้ปกครองควรปฏิบัติต่อลูกด้วยความรัก ความห่วงใย และเลี้ยงดูให้เติบโตเป็นคนที่มีคุณภาพของสังคม

การได้รับตำแหน่งต่าง ๆ ที่สูงขึ้น นับเป็นสถานภาพสัมฤทธิ์ ซึ่งเป็นสถานภาพที่ได้มาด้วยความรู้ความสามารถของบุคคล

๓.๒) สถานภาพสัมฤทธิ์ (achieved status) เป็นสถานภาพที่ได้มาด้วยการใช้ความรู้ความสามารถของบุคคล ตัวอย่างสถานภาพประเภทนี้ เช่น ตำแหน่งหน้าที่การงาน ระดับการศึกษา รายได้ หมายความว่าตำแหน่งที่ได้มานั้นต้องใช้ความสามารถของตนกระทำจึงจะได้มา เช่น สถานภาพเป็นนักเรียน เมื่อเรียนจบได้ทำงาน สถานภาพก็เปลี่ยนแปลงจากนักเรียนเป็นพนักงานบริษัท พนักงานของรัฐ ผู้ประกอบการ เจ้าของธุรกิจ และเมื่อประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน สถานภาพก็เปลี่ยนเป็นผู้จัดการบริษัทหรือได้เลื่อนตำแหน่ง

อย่างไรก็ตาม การอยู่ร่วมกันในสังคม ทุกคนจะต้องปฏิบัติตามสถานภาพและบทบาทของตน เช่น เมื่อเป็นนักเรียนการปฏิบัติตามบทบาทก็ต้องตั้งใจเรียน สถานภาพเป็นลูกก็ต้องช่วยเหลือแบ่งเบาภาระงานบ้านของพ่อแม่ เมื่อสถานภาพเป็นสามีหรือภรรยาก็ต้องมีหน้าที่ในการเลี้ยงดูอบรมสั่งสอนลูกให้เป็นคนดี ให้การศึกษาแก่ลูก

จึงกล่าวได้ว่า การอยู่ร่วมกันในสังคมแต่ละคนก็จะมีสถานภาพและบทบาทที่สังคมกำหนด และมีการกระทำต่อกันตามบรรทัดฐานและระบบคุณค่าที่มีอยู่ในสังคมนั้น แต่อย่างไรก็ตาม หลายครั้งที่คนมีสถานภาพขัดแย้งกัน เช่น เมื่อเป็นนักเรียนจะต้องเป็นเด็กดี และขยันเรียนหนังสือ แต่หากอยู่ในกลุ่มเพื่อนที่เกเร ไม่สนใจเล่าเรียน มั่วสุม และสร้างพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนกับคนทั่วไป ก็จะทำให้เราซึ่งมีสถานภาพเป็นนักเรียนและเป็นเพื่อนในเวลาเดียวกัน กระทำตัวไม่ถูกว่าจะตั้งใจเรียนหรือหนีเรียนไปกับเพื่อนในกลุ่ม เพราะไม่ต้องการเสียทั้งการเรียนและเพื่อน เราเรียกว่า “สถานภาพที่ขัดแย้งกัน” ซึ่งก่อให้เกิดบทบาทที่ขัดแย้งกันตามไปด้วย โดยการแก้ไขก็มีอยู่ด้วยกันหลายวิธี เช่น ปรีกษาหารือกับครูอาจารย์ หรือผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือ หรือชักชวนให้เพื่อนกลุ่มดังกล่าวหันมาตั้งใจศึกษาเล่าเรียน และหาเวลาพากันไปทำกิจกรรมอื่น ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม

๕. การขัดเกลาทางสังคม

การขัดเกลาทางสังคมเป็นกระบวนการที่คนในสังคมเรียนรู้การเป็นสมาชิกของกลุ่มหรือของสังคม โดยการซึมซับเอาบรรทัดฐานและค่านิยมทางสังคมมาเป็นของตนและเรียนรู้ในการปฏิบัติตามบทบาทและภาระหน้าที่ทางสังคม เช่น ลูก เพื่อน นักศึกษา ผู้สูงอายุ

ดังนั้น การขัดเกลาทางสังคมจึงเป็นทั้งกระบวนการทางสังคมและจิตวิทยา ซึ่งมีผลทำให้บุคคลมีบุคลิกภาพตามแนวทางที่สังคมต้องการ โดยเด็กที่เกิดมาจะต้องได้รับการอบรมสั่งสอนให้มีความเป็นคนโดยแท้จริง สามารถอยู่ร่วมกับคนอื่นและมีความสัมพันธ์กับคนอื่นได้อย่างราบรื่น

กระบวนการขัดเกลาทางสังคมจะเริ่มต้นตั้งแต่บุคคลถือกำเนิดขึ้นมาในโลก ตัวแทนสำคัญที่ทำหน้าที่ในเรื่องนี้ ได้แก่ ครอบครัว กลุ่มเพื่อน โรงเรียน มหาวิทยาลัย ศาสนา ตลอดจนสื่อมวลชนต่าง ๆ โดยตัวแทนเหล่านี้จะทำให้บุคคลได้ตระหนักถึงคุณธรรม คุณค่า และอุดมคติที่สังคมยึดมั่น ได้เรียนรู้บรรทัดฐาน และขนบธรรมเนียมประเพณีที่ใช้อยู่ในสังคม

๕.๑ ประเภทของการขัดเกลาทางสังคม

การขัดเกลาทางสังคมอาจจำแนกออกได้เป็น ๒ ประเภท ดังนี้

๑) **การขัดเกลาทางสังคมโดยตรง** เช่น การอบรมขัดเกลาที่พ่อแม่ให้กับลูก ไม่ว่าจะเป็นการสอนพูด สอนมารยาทในการรับประทานอาหาร สอนให้เรียกพี่น้อง ปู่ย่า หรือ ครูอาจารย์จะสอนความรู้และวิทยาการให้แก่เด็กนักเรียนในชั้นเรียน ในกรณีนี้ผู้สอนและผู้รับจะรู้สึกตัวในกระบวนการขัดเกลา เพราะเป็นการอบรมกล่อมเกลากันโดยตรง

๒) **การขัดเกลาทางสังคมโดยทางอ้อม** เช่น การอ่านหนังสือ การฟังวิทยุ ดูโทรทัศน์ ดูภาพยนตร์ การค้นคว้าข้อมูลจากเว็บไซต์และสื่อสังคมออนไลน์ ผู้รับจะเรียนรู้โดยไม่ได้ตั้งใจ ซึ่งสิ่งที่เรียนรู้จะค่อย ๆ ซึมซับเข้าไปในจิตใต้สำนึกว่าสิ่งนั้นสิ่งนี้เป็นสิ่งที่สังคมยอมรับ และจะไม่ยอมรับหากกระทำในสิ่งที่แปลกแยกออกไป การขัดเกลาทางสังคมโดยทางอ้อมจะครอบคลุมไปถึงการอ่านนวนิยายและหนังสือต่าง ๆ การเข้าร่วมในกลุ่มเพื่อนฝูงและเพื่อนร่วมงาน ซึ่งจะช่วยให้เกิดการปรับตัวและพัฒนาบุคลิกภาพ

๕.๒ องค์กรที่ทำหน้าที่ในการขัดเกลาทางสังคม

กระบวนการขัดเกลาทางสังคมนี้เกิดขึ้นในทุกองค์กรทางสังคม โดยการอบรมกล่อมเกลามาให้สมาชิกใหม่ได้รับรู้และกระทำตามกฎเกณฑ์ที่สังคมวางไว้ ในที่นี้ได้จำแนกองค์กรที่ทำหน้าที่ในการขัดเกลาทางสังคมไว้ ดังนี้

๑) **ครอบครัว** เป็นองค์กรที่มีบทบาทสำคัญในกระบวนการขัดเกลาทางสังคม โดยเริ่มตั้งแต่วัยทารก ซึ่งครอบครัวจะทำหน้าที่อบรมสั่งสอนสมาชิกให้เป็นพลเมืองดี ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ และแบบแผนที่สังคมกำหนด

๒) **โรงเรียน** เป็นองค์กรที่มีภาระหน้าที่ในการขัดเกลาทางสังคมต่อจากครอบครัว เพื่อสั่งสอนความรู้ วิทยาการ และศีลธรรมจรรยา ตลอดจนการปรับตัวของเด็กในสังคมที่กว้างออกไปจากครอบครัว

๓) **สถาบันศาสนา** ดังที่กล่าวในเรื่องสถาบันศาสนาไว้ข้างต้นแล้วว่า ศาสนาเป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของสมาชิกในสังคม ศาสนาทุกศาสนามีหลักคำสอนให้คนในสังคมเป็นคนดี มีศีลธรรม และให้อยู่ร่วมกับคนอื่นอย่างมีความสุข ดังนั้น สถาบันศาสนาจึงมีบทบาทสำคัญที่ทำให้ศาสนิกชนของแต่ละศาสนาประพฤติตนเป็นคนดีในกรอบของสังคมนั้น สถาบันศาสนาถือเป็นองค์กรหลักที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดแนวทางการดำเนินชีวิตให้แก่สมาชิกในสังคม

๔) **กลุ่มเพื่อน** เมื่อเราเติบโตขึ้นและเข้าสังคมกับเพื่อน ๆ ก็ได้รับการขัดเกลาทางสังคมในหมู่เพื่อนรุ่นราวคราวเดียวกันมาจากต่างครอบครัว กฎระเบียบของการอยู่ร่วมกันของแต่ละกลุ่มย่อมแตกต่างกันไป โดยทั่วไปกลุ่มเพื่อนมักมีบุคลิกบางประการคล้ายคลึงกัน เช่น รสนิยม ความคิดเห็น ฐานะทางเศรษฐกิจ แต่อย่างไรก็ตาม สมาชิกบางคนของกลุ่มอาจมีความแตกต่างกัน แต่ก็จะสามารถปรับตัวเข้าหากันและเป็นเพื่อนที่ดีต่อกันได้

กลุ่มเพื่อนจะมีอิทธิพลต่อวัยรุ่นมาก เพราะวัยรุ่นมักมีพฤติกรรมการรับแบบอย่าง เช่น ถ้ากลุ่มเพื่อนเป็นกลุ่มที่ขยันเรียนหนังสือก็จะชักชวนกันศึกษาหาความรู้ ช่วยส่งเสริมเรื่องการเรียน แต่ถ้าหากกลุ่มเพื่อนเกเรมีนิสัยก้าวร้าวก็อาจชวนกันไปทำในสิ่งที่ไม่ดี เช่น ยกพวกตีกัน เสพสิ่งเสพติด ดังนั้น การเลือกคบเพื่อนในช่วงวัยรุ่นจึงเป็นสิ่งที่สำคัญมาก

๕) **สื่อมวลชน** ในปัจจุบันสื่อมวลชนเข้ามามีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของคนในสังคมเป็นอย่างมาก เพราะการถ่ายทอดข่าวสาร ความรู้ ศิลปะ ขนบธรรมเนียมประเพณี และกฎระเบียบทางสังคมไปยังสมาชิกของสังคมทุกหมู่เหล่า สามารถกระทำได้อย่างกว้างขวางและรวดเร็วโดยผ่านทางสื่อต่าง ๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อสังคมออนไลน์

นอกจากองค์กรที่กล่าวมา ยังมีองค์กรอื่น ๆ อีกมากมายที่ทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคมให้กับสมาชิกของสังคม เช่น กลุ่มเพื่อนร่วมงาน กลุ่มสตรี กลุ่มสหภาพแรงงาน กลุ่มองค์กรทางอาชีพ กลุ่มสหกรณ์ องค์กรเหล่านี้ต่างมีกฎระเบียบของตนเองที่กำหนดให้บุคคลที่อยู่ในสังกัดปฏิบัติตาม ทำให้สมาชิกได้เรียนรู้ถึงการอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม อันจะนำมาซึ่งการพัฒนาบุคลิกภาพและการเป็นสมาชิกที่ดีของกลุ่มหรือองค์กรนั้น ๆ ได้

การเลือกคบเพื่อนที่ดีเป็นสิ่งสำคัญ เพราะในปัจจุบันกลุ่มเพื่อนมีอิทธิพลต่อวัยรุ่นมาก

ความก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์ในยุคปัจจุบันนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยเฉพาะในด้านการแพทย์

๖. การเปลี่ยนแปลงในสังคม

การเปลี่ยนแปลงในสังคมเป็นการเปลี่ยนแปลงลักษณะหนึ่งที่มีอยู่ในทุกสังคม แม้แต่สังคมไทยก็เช่นเดียวกัน ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในแต่ละยุคสมัย ตั้งแต่อดีตเป็นต้นมา

(การเปลี่ยนแปลงอีกลักษณะหนึ่งที่เกิดขึ้นในสังคม คือ การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ซึ่งจะกล่าวถึงอย่างละเอียดในเนื้อหาหน่วยการเรียนรู้ที่ ๒)

๖.๑ ความหมาย

การเปลี่ยนแปลงในสังคม (social change) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงระเบียบของสังคม ในการกระทำเรื่องต่าง ๆ เช่น การเปลี่ยนวัตถุดิบของที่ใช้ การปรับเปลี่ยนวิธีการหรือเทคโนโลยี ในการผลิตและการบริโภค การเปลี่ยนแบบแผนการอยู่ร่วมกันในครอบครัว ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม ระเบียบกฎเกณฑ์ทางสังคม หรือกฎหมาย ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์และแบบแผนความประพฤติของคนในสังคมที่แตกต่างไปจากเดิม

แต่ถ้าหากเป็นการเปลี่ยนแปลงในตัวบุคคล เช่น เปลี่ยนสถานภาพจากเด็กเป็นผู้ใหญ่ หรือการสลับปรับเปลี่ยนตัวบุคคลแต่ละตำแหน่งภายในองค์กร การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจะไม่มีผลต่อการเปลี่ยนโครงสร้างและสถาบันทางสังคม เพียงแต่เป็นการปรับเปลี่ยนหมุนเวียนคน ซึ่งเป็นวงจรภายใต้ระบบสังคมเดิม จึงไม่ถือว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงในสังคม

๖.๒ ประเภทของการเปลี่ยนแปลงในสังคม

การเปลี่ยนแปลงในสังคม สามารถจำแนกประเภทได้ ดังนี้

๑) การเปลี่ยนแปลงระดับจุลภาค เป็นการเปลี่ยนแปลงในระดับบุคคลที่สร้างความสัมพันธ์ที่แปลกใหม่ต่อกัน และเป็นการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม เช่น การผลิตสินค้าเพื่อจำหน่ายด้วยการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาผสมผสานกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ ส่งออกขายในนามของชุมชนหรือตำบล แทนการผลิตสินค้าด้วยวิธีการผลิตตามประเพณี หรือ การเปลี่ยนแปลงการเรียนการสอน ที่ให้ครูถ่ายทอดความรู้ให้นักเรียนฝ่ายเดียวเป็นการให้นักเรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้

๒) การเปลี่ยนแปลงระดับมหภาค เป็นการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบอนธการ ถอนโค่นทั้งระบบสังคม เช่น การเลิกทาสในสมัยรัชกาลที่ ๕ การเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยในสมัยรัชกาลที่ ๗ หรือการเปลี่ยนแปลงการปกครองของจีนเป็นระบอบคอมมิวนิสต์ใน พ.ศ. ๒๔๙๒

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมทั้งระดับจุลภาคและระดับมหภาค ล้วนมีผลกระทบ ต่อชีวิตของคนในสังคมในด้านต่าง ๆ เช่น ระเบียบแบบแผนในการดำเนินชีวิตของผู้คน

๖.๓ ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคม

มูลเหตุที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมสามารถจำแนกออกเป็น ๒ ปัจจัยใหญ่ ๆ ดังนี้

๑) ปัจจัยภายใน เช่น การประดิษฐ์คิดค้นสิ่งของใหม่ ๆ การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยภายใน จะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมมาก เนื่องจากเทคโนโลยีใหม่ ๆ ส่งผลให้ชีวิตความเป็นอยู่ สะดวกสบายขึ้น สามารถติดต่อสื่อสารได้รวดเร็วขึ้น สามารถผลิตสินค้าได้ในปริมาณที่มากขึ้น เพราะใช้เครื่องจักรผลิตแทนกำลังคน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางประชากรและ อาจก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัวและสังคมได้ในลำดับต่อไป

๒) ปัจจัยภายนอก มีบทบาทสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบันเป็นอย่างยิ่ง กล่าวคือ ปัจจุบันมีการแพร่กระจายและการรับวัฒนธรรมของสังคมอื่นมาใช้กันมาก ไม่ว่าจะเป็น การรับวัฒนธรรมด้านเครื่องแต่งกาย อาหาร ยารักษาโรค การนำเทคโนโลยีเพื่อการสื่อสาร จากสังคมอื่นมาใช้จนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมขึ้นมากมายในปัจจุบัน เช่น การเข้ามาของเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (AI) การใช้สื่อสังคมออนไลน์

นอกจากนี้ การที่ครอบครัวหรือชุมชนมิได้ตั้งอยู่อย่างโดดเดี่ยวต้องเกี่ยวข้องกับสังคมอื่น ที่ตั้งอยู่รอบข้างและที่อยู่ห่างออกไปทั้งในและต่างประเทศ จนเกิดเป็นความเกี่ยวพันระหว่างสังคมแต่ละสังคม ซึ่งความเกี่ยวพันกันนี้มีขึ้นนับแต่อดีตกาลเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ทั้งในระดับจังหวัดและระดับประเทศ โดยชุมชนจะเชื่อมโยงต่อกันตามรูปแบบของการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ การศึกษา จนก่อให้เกิดเป็นสังคมท้องถิ่นและสังคมของประเทศชาติ

สำหรับระดับนานาชาตินั้นในอดีตมักเป็นความสัมพันธ์ระหว่างรัฐต่อรัฐเป็นสำคัญ แต่ในยุคปัจจุบันแม้ขอบเขตของความเป็นรัฐยังปรากฏอยู่ตามกฎหมาย แต่ความเกี่ยวพันระหว่างสมาชิกกลับก้าวล้ำไปมาก ดังที่กล่าวกันว่าเป็น “โลกไร้พรมแดน” เป็นผลมาจากการพัฒนาเทคโนโลยีทางด้านการสื่อสารหรือไอที (information technology) จนก้าวไปสู่โลกแห่งดิจิทัลที่ส่งผลให้การดำเนินชีวิตของมนุษย์มีความสะดวกสบายยิ่งขึ้น และในขณะเดียวกัน การคมนาคมระหว่างกันก็เป็นไปอย่างสะดวกทั้งทางรถยนต์ รถไฟ และเครื่องบิน มีการค้าและการลงทุนระหว่างกันด้วยปริมาณและมูลค่าจำนวนมหาศาล และได้มีการพึ่งพาและพึ่งพิงกัน ทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง ศาสนา และวัฒนธรรม

ความเกี่ยวพันกันนี้เองได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมขึ้นอย่างรวดเร็ว ในสังคมทุกระดับ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวก่อให้เกิดทั้งผลดีและผลเสียขึ้น

ผลดี ได้แก่ การมีชีวิตที่สะดวกสบาย มีความรอบรู้ทันคนทันโลก และนำความรู้มาพัฒนาสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ

ผลเสีย ได้แก่ การหลงลืมมองข้ามค่านิยมและวัฒนธรรมของตนเอง การขึ้นชอบและรับเอาวัฒนธรรมต่างชาติมาใช้โดยปราศจากการไตร่ตรอง ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในสังคม ราวฉาน และการขาดความสามัคคี

อย่างไรก็ตาม ความเกี่ยวพันระหว่างสังคมเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงได้ยากจึงเป็นเรื่องที่เราควรใคร่ครวญและไตร่ตรองอย่างละเอียดในการที่จะเลือกรับวัฒนธรรมภายนอกเข้ามาใช้ในสังคม

๗. ปัญหาสังคมไทยและแนวทางการแก้ไขปัญหา

แม้ว่าสังคมจะมีความร่วมมือปรับเปลี่ยนและแก้ไข เพื่อที่จะให้กลไกทางสังคมดำเนินไปอย่างราบรื่น แต่บางครั้งบางกรณีอาจเกิดปัญหาหรือข้อขัดแย้งขึ้นทั้งที่เป็นผลมาจากปัจจัยภายในและจากปัจจัยภายนอกของสังคม ซึ่งส่งผลให้การทำงานของกลไกทางสังคมไม่เป็นปกติ และกลายเป็นปัญหาสังคมขึ้นมา

ปัญหาสังคม หมายถึง ภาวะใด ๆ ในสังคมที่คนจำนวนมากถือว่าเป็นสิ่งผิดปกติ และไม่พึงปรารถนา รู้สึกไม่สบายใจ และต้องการให้มีการแก้ไขให้กลับคืนสู่ภาวะปกติ เช่น ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาการทุจริตในวงราชการ ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาสังคมเป็นผลมาจากกระบวนการทางสังคม รวมถึงการประเมินพฤติกรรมของคนในสังคมด้วยมาตรฐานศีลธรรมในขณะนั้น

จากคำจำกัดความดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ปัญหาหรือข้อขัดแย้งที่กระทบคนส่วนใหญ่ในสังคมเท่านั้นจึงจะถือว่าเป็นปัญหาสังคม แต่หากเป็นปัญหาของตัวบุคคลเพียงคนเดียว เช่น พี่ทะเลาะกับน้อง เพราะน้องไม่ยอมทำการบ้าน ครูตักเตือนนักเรียนให้มีความตรงต่อเวลา จะไม่ถือว่าเป็นปัญหาสังคม

สังคมไทยก็เป็นเช่นเดียวกับสังคมอื่น ๆ ทั่วโลกที่มีปัญหา เพราะทุกสังคมมีการเปลี่ยนแปลง มีคนกระทำพฤติกรรมเบี่ยงเบนความสัมพันธ์ และสถาบันทางสังคมทำหน้าที่ไม่ครบสมบูรณ์ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยพื้นฐานทำให้เกิดปัญหาสังคมได้ ปัญหาสังคมอาจมีความรุนแรงและกลายเป็นปัญหาเรื้อรัง ส่งผลกระทบต่อสังคมในระดับและขอบเขตที่ต่างกัน ทั้งในระดับชุมชน ระดับประเทศ และระดับโลก

อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าปัญหามีความรุนแรงและมีขอบเขตมากขนาดใด คนในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่ทำหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงจะต้องพยายามหาทางควบคุม เพื่อให้ความเป็นระเบียบเรียบร้อยกลับคืนมา ในที่นี้จะหยิบยกปัญหาสังคมบางประการมากล่าวถึงและเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขเพื่อเป็นตัวอย่าง

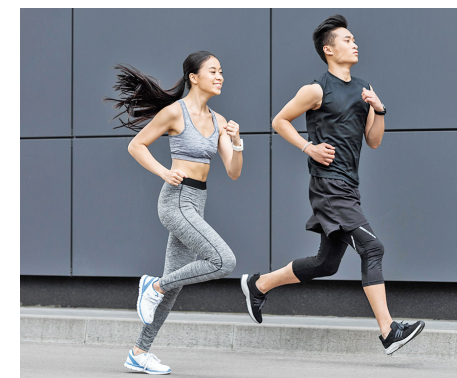
การศึกษากรณีปัญหาตัวอย่างดังนี้จะทำให้ผู้เรียนได้ตระหนักถึงความรุนแรงและผลกระทบของปัญหาสังคม เพื่อจะได้ร่วมกันหาหนทางป้องกันมิให้เกิดขึ้นอีก หรือหากเกิดขึ้นแล้วจะร่วมกันแก้ไขได้อย่างไร

๗.๑ ปัญหาสิ่งแวดล้อม

สิ่งแวดล้อมเป็นปัญหาใหญ่ระดับโลกที่มีมาอย่างยาวนาน และนับวันจะมีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากข่าวการจับกุมคดีสิ่งแวดล้อมที่นำเสนอผ่านสื่อต่าง ๆ เกิดขึ้นบ่อยครั้ง และมักจะมีเยาวชนเข้าไปยุ่งเกี่ยวอยู่เป็นจำนวนมาก สะท้อนให้เห็นถึงความน่าเป็นห่วงเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมในสังคมไทยที่ควรเร่งดำเนินการแก้ไขให้หมดสิ้นไป เพราะนอกจากสิ่งแวดล้อมจะนำผลเสียมาสู่ร่างกายของผู้เสพหรือผู้ค้าแล้ว ยังนำไปสู่ปัญหาสังคมอื่น ๆ เช่น ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาการปล้นทรัพย์ ปัญหาความรุนแรงในครอบครัว ซึ่งล้วนแต่เป็นอุปสรรคในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติให้เจริญรุ่งเรือง

ตามกฎหมายได้ให้ความหมายของสิ่งแวดล้อมว่า หมายถึง สารเคมีหรือวัตถุชนิดใด ๆ ที่เมื่อเสกเข้าสู่ร่างกาย ไม่ว่าจะโดยการรับประทาน ดม สูบ ฉีด หรือวิธีการใดก็ตามทำให้เกิดผลต่อร่างกายและจิตใจ

สาเหตุของปัญหาสิ่งแวดล้อมมาจากความอยากรู้อยากลองของเด็กและไม่ได้รับคำแนะนำที่ถูกต้องจากผู้ใหญ่ จึงหลงผิดไม่รู้ถึงโทษหรือผลลัพธ์ที่จะเกิดตามมา และสาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่งมาจากสภาพแวดล้อมภายนอกที่ผลักดันให้คนหันไปหาสิ่งเสพติด เช่น ครอบครัวแตกแยก ความยากจน การถูกชักชวนจากคนใกล้ชิด การไม่สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่ ๆ ได้ ทำให้จิตใจอ่อนแอ เมื่อได้รับการชักจูงให้เสพเพื่อคลายความทุกข์ก็หันเข้าหาสิ่งเสพติด ในขณะที่เด็กเหล่านี้มีจิตที่มุ่งแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวก็พยายามผลิตและจำหน่ายสิ่งเสพติดด้วยกลวิธีหลอกล่อให้คนเสพยาโดยไม่คำนึงถึงโทษที่จะเกิดขึ้นและปัญหาต่าง ๆ ที่จะกระทบต่อคนในสังคม

การออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ นอกจากจะทำให้ร่างกายแข็งแรง ยังทำให้ห่างไกลจากสิ่งเสพติดอีกด้วย

แนวทางการแก้ไขและปราบปรามปัญหาสิ่งแวดล้อมที่สำคัญ มีดังนี้

๑) นโยบายของรัฐบาล ด้านการปราบปรามปัญหาสิ่งแวดล้อม โดยการจับกุมทำลายแหล่งผลิตสิ่งเสพติดอย่างต่อเนื่อง ออกกฎหมายเพิ่มโทษผู้ผลิตและผู้ขาย รวมถึงการสนับสนุนให้ประชาชนเข้าถึงการศึกษามีคุณภาพและสร้างภูมิคุ้มกันให้ตนเอง

๒) สถาบันบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด ดำเนินการเพื่อให้เลิกใช้สิ่งเสพติด อื่นๆ การบำบัดรักษาต้องได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากสถาบันการศึกษา สถาบันทางศาสนา และสถาบันนันทนาการ และคนในสังคมในการให้ความช่วยเหลือด้านการให้ความรู้ถึงโทษและพิษภัยของสิ่งเสพติด และให้การสนับสนุน ส่งเสริม รวมถึงการพัฒนาด้านอาชีพเพื่อสร้างโอกาสแก่ผู้ติดยาเสพติด

๓) ความช่วยเหลือจากองค์กรเอกชน ปัจจุบันมีองค์กรเอกชนมากมายที่ให้ความช่วยเหลือผู้ติดยาให้สามารถ ลด ละ เลิกการใช้สิ่งเสพติด เช่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ในขณะเดียวกันได้มีการสนับสนุนให้สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา สร้างภูมิคุ้มกันให้คนในครอบครัวและสังคม เป็นคนดีและเป็นที่รักของคนรอบข้าง รู้ผิดรู้ชอบ และสามารถช่วยแบ่งเบาความทุกข์ยากที่เกิดขึ้นกับคนอื่นได้หากเกิดปัญหาในชีวิต ซึ่งมาตรการเหล่านี้จะทำให้คนหลีกเลี่ยงสิ่งเสพติดได้

เยาวชนถือเป็นหนึ่งในกลุ่มคนสำคัญที่สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน โดยเริ่มจากการปรับเปลี่ยนค่านิยมหรือทัศนคติของตนเอง ด้วยการมองว่าสิ่งแวดล้อมเป็นภัยร้ายของชีวิตและสังคม จึงควรหลีกเลี่ยงและไม่ชักชวนผู้อื่นให้เข้าไปยุ่งเกี่ยว นอกจากนี้ยังสามารถเข้าร่วมในกิจกรรมหรือโครงการที่จัดขึ้นเพื่อต่อต้านสิ่งเสพติด เช่น การเข้าร่วมจัดนิทรรศการหรือเดินรณรงค์ต่อต้านสิ่งเสพติดในวันต่อต้านยาเสพติดโลก การเข้าเป็นสมาชิกในโครงการรณรงค์ป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด (TO BE NUMBER ONE)

๗.๒ ปัญหาสิ่งแวดล้อม

ประเทศไทยและทั่วโลกกำลังเผชิญกับปัญหาสิ่งแวดล้อมที่อยู่ในขั้นรุนแรง เช่น ภาวะโลกร้อน การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ซึ่งส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของประชาชนทุกคน สิ่งแวดล้อมในที่นี้ หมายถึง สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ เช่น ดิน น้ำ อากาศ ภูเขา และสิ่งแวดล้อมทางชีวภาพ เช่น ป่าไม้ พืชพันธุ์ทางธรรมชาติ สัตว์ป่า และสัตว์น้ำ

สาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมมีอยู่ด้วยกันหลายประการ แต่ที่สำคัญ คือ เกิดจากกระบวนการผลิตโดยเฉพาะจากโรงงานอุตสาหกรรม การคมนาคมขนส่งที่ก่อให้เกิดมลพิษ การพัฒนาประเทศที่ก่อให้เกิดสภาวะแวดล้อมที่เปลี่ยนไป ทั้งทรัพยากร สิ่งแวดล้อม และภัยธรรมชาติ แต่ก็นับว่าน้อยมากถ้าเปรียบเทียบกับปัญหาที่เกิดขึ้นจากการกระทำของมนุษย์ เช่น การถางป่าเพื่อใช้ที่ดินในการเพาะปลูก การตัดต้นไม้ การรุกรานพื้นที่ป่าพื้นที่ไปสร้างที่อยู่อาศัย

สำหรับแนวทางการป้องกันและแก้ไขควรเริ่มที่ระดับบุคคลและครอบครัว ซึ่งถือเป็นพื้นฐานที่สำคัญที่สุดของสังคม โดยการปลูกฝังความรู้ความเข้าใจให้ถูกต้อง เกี่ยวกับการสงวนรักษาสภาพแวดล้อม การใช้พลังงานทดแทน และการปลูกต้นไม้เพื่อทดแทน เป็นต้น รวมทั้งการหาแนวทางรณรงค์การรักษาสิ่งแวดล้อมต่อไปในระดับชุมชนและระดับประเทศ เพราะการให้ความรู้ความเข้าใจถือว่าเป็นแนวทางแรกที่จะแก้ไขปัญหาที่ต้นเหตุได้ดีที่สุด

การช่วยกันปลูกต้นไม้ นับเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยรักษาและส่งเสริมสิ่งแวดล้อมของชุมชนและสังคมให้ดีขึ้น

๗.๓ ปัญหาการทุจริต

ปัญหาการทุจริตหรือคอร์รัปชันถือเป็นปัญหาที่สำคัญระดับชาติ จะเห็นได้ว่า การทุจริตมีตั้งแต่ในระดับชาติจนถึงระดับท้องถิ่น แม้ว่าจะมีการปราบปรามและรณรงค์ต่อต้านอยู่เป็นระยะก็ตาม

สาเหตุสำคัญของการเกิดปัญหาทุจริตมาจากความต้องการบริโภคเกินความพอดี ความอยากมีอยากได้เกินตัว ไม่มีความเพียงพอ รวมถึงสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการทุจริต จึงหาช่องทางทุจริตนำเอาทรัพย์สินของคนอื่นและของทางราชการมาเป็นของตนเอง รวมทั้งกฎเกณฑ์และภูมิธรรมของคนในสังคมเสื่อมลง จึงทำผิดโดยที่ไม่มีความละอายและเกรงกลัวต่อกฎหมายบ้านเมือง

แนวทางการแก้ไขปัญหาก็เริ่มจากการปลูกฝังค่านิยมที่ดี โดยเฉพาะการปลูกฝังให้เห็นว่าประโยชน์ส่วนรวมเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด รวมทั้งต้องมีการรณรงค์ให้คนในสังคมต่อต้านการทุจริต เน้นความซื่อสัตย์ ภูมิใจในศักดิ์ศรีของตนเอง โดยต้องปลูกฝังตั้งแต่ในวัยเด็ก ผ่านทางการอบรมสั่งสอนของบิดามารดา และการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบ เพื่อให้ค่านิยมเหล่านี้ซึมซับอยู่ในจิตใจของคนไทยทุกคน

นอกจากนี้ บทลงโทษทางสังคมก็ต้องเข้มแข็งไม่ให้มีช่องว่างทางกฎหมายในการช่วยเหลือพวกพ้องให้พ้นผิด คนจะได้ไม่กล้าทุจริต และสังคมต้องให้การสนับสนุนด้วยการชี้เบาะแสผู้กระทำผิดให้กับองค์กร ก็จะเป็นการช่วยแก้ไขปัญหานี้ให้ลดน้อยลงได้

๗.๕ ปัญหาความรุนแรงในครอบครัวและสังคม

ปัญหาความรุนแรงในครอบครัวและสังคมกำลังเป็นปัญหาที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างมาก เพราะปัญหาดังกล่าวนำไปสู่ปัญหาสังคมต่าง ๆ เช่น ปัญหาการหย่าร้าง ปัญหาความรุนแรงในครอบครัว ปัญหาการล่องละเมิดทางเพศ ปัญหาวัยรุ่น ปัญหาสิทธิเด็ก และสตรี ซึ่งปัญหาเหล่านี้เป็นปัญหาที่นับวันจะทวีความรุนแรงมากขึ้น และอาจเป็นแนวทางนำไปสู่ปัญหาอาชญากรรม สิ่งเสพติด และการพนันต่อไปได้

สาเหตุสำคัญของปัญหาความรุนแรงในครอบครัวและสังคมนั้น มาจากการแพร่ระบาดของสิ่งเสพติด การพนัน การไม่เคารพในสิทธิซึ่งกันและกัน สภาพสังคมที่เน้นวัตถุนิยม รวมทั้งการยับยั้งชั่งใจและการควบคุมอารมณ์ให้มีสติของคนในสังคมมีน้อยลง จึงทำให้หลายคนหันไปใช้กำลังและความรุนแรงในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวต่าง ๆ ที่ตนเองกำลังเผชิญอยู่

แนวทางการแก้ไขปัญหาคือควรเริ่มจากการสร้างค่านิยมการให้เกียรติกันและกันในครอบครัว หันหน้าปรึกษาหารือกันทั้งทางด้านการเงิน การเรียน การดำเนินชีวิต และทางด้านจิตใจ สิ่งเหล่านี้จะช่วยทำให้ครอบครัวมีความเอื้ออาทร ลดความรุนแรงอย่างยั่งยืนได้ และต้องอาศัยความร่วมมือจากองค์กรช่วยเหลือต่าง ๆ เช่น กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ในการเข้าไปรณรงค์และดูแลทำให้ปัญหาดังกล่าวต่าง ๆ คลี่คลายไปในทางที่ดี เช่น ส่งเสริมการสร้างครอบครัวที่มีความเข้าใจกัน ส่งเสริมสิทธิสตรี ส่งเสริมการคุ้มครองเด็กและเยาวชน

การสร้างความสัมพันธ์ในสังคมจะเป็นทางออกที่ดีให้กับสังคมที่มีความแตกต่างด้านความคิดและใช้ความรุนแรง โดยเน้นการติดต่อสื่อสารระหว่างกันผ่านทางการประชุม สัมมนา และการทำกิจกรรมเพื่อสังคมร่วมกัน รวมทั้งร่วมกันสร้างค่านิยมการยอมรับความแตกต่างในด้านความคิดเห็นของบุคคลอื่น เพราะถ้าหากสังคมไร้ค่านิยมดังกล่าว สังคมก็จะมีแต่การทะเลาะเบาะแว้ง ปราศจากความสงบสุข และไม่อาจพัฒนาต่อไปได้

นอกจากปัญหาสังคมที่ได้ยกตัวอย่างมาข้างต้น สังคมไทยยังมีปัญหาสังคมอีกมากมายที่มีความรุนแรงสูง เช่น ปัญหาหนี้ครัวเรือน ปัญหาสุขภาพอนามัย ปัญหาคนว่างงาน ปัญหาคนชรา ถูกทอดทิ้ง ซึ่งทุกปัญหาคือต้องได้รับความร่วมมือจากสมาชิกของสังคมในการพิจารณาถึงสาเหตุของแต่ละปัญหา แนวทางป้องกัน และร่วมกันแก้ไขปัญหาก่อนที่จะลุกลามไปมากกว่าเดิม ทั้งนี้ หากทุกคนทำหน้าที่ของตนอย่างสมบูรณ์โดยอยู่ในกรอบของกฎหมายและกฎเกณฑ์ทางสังคม ก็ย่อมจะทำให้สังคมเกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยได้อย่างแน่นอน

๘. แนวทางการพัฒนาทางสังคม

ภายใต้สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญทั้งภายนอกและภายในประเทศ อันจะส่งผลกระทบต่อทิศทางการพัฒนาของประเทศไทยในอนาคต ประกอบกับการพัฒนาประเทศในช่วงที่ผ่านมา ยังก่อให้เกิดปัญหาทางโครงสร้างในหลาย ๆ ด้าน เช่น ระบบเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และการบริหารจัดการประเทศที่ไม่เอื้อต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน นำมาสู่ความเสี่ยงที่จะทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ รุนแรงมากขึ้น ด้วยเหตุนี้ จึงจำเป็นต้องกำหนดแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสม โดยเน้นการเตรียมพร้อมและสร้างภูมิคุ้มกันของประเทศให้มีความเข้มแข็ง เพื่อให้สามารถปรับตัวรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงในอนาคตได้อย่างมั่นคง

จากสถานะที่ทั่วโลก รวมถึงประเทศไทยต้องเผชิญข้อจำกัดหลายอย่างอันเป็นผลมาจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด 19 ที่ส่งผลให้มีผู้ป่วยและมีผู้เสียชีวิตจำนวนมาก และยังส่งผลกระทบต่อเนื่องไปถึงระบบเศรษฐกิจในหลายประเทศทั่วโลก นอกจากนี้ ยังเป็นช่วงเวลาของการพัฒนาเทคโนโลยีอย่างก้าวกระโดด การเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศที่รุนแรงมากขึ้น รวมถึงการก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุ ท่ามกลางสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ จึงจำเป็นต้องพัฒนาประเทศโดยเน้นสร้างความเข้มแข็งจากภายใน เพื่อความเจริญก้าวหน้าอย่างมั่นคง โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของประเทศทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน

นานาสาระ

ประเทศไทยกับสังคมดิจิทัล

ผลการสำรวจพฤติกรรมการใช้อินเทอร์เน็ตในประเทศไทย ปี ๒๕๖๕ พบว่า คนไทยเข้าถึงอินเทอร์เน็ต ร้อยละ ๗๗.๘ ของจำนวนประชากรทั้งหมด และอยู่ในอันดับมากที่สุดในโลก โดยใช้เวลาเข้าถึงอินเทอร์เน็ตเฉลี่ย ๗.๐๔ ชั่วโมงต่อวัน และมีพฤติกรรมการใช้ที่น่าสนใจ ดังนี้

ที่มา : สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์

การพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๓ (พ.ศ. ๒๕๖๖-๒๕๗๐) มีวัตถุประสงค์เพื่อพลิกโฉมประเทศสู่ “สังคมก้าวหน้า เศรษฐกิจสร้างมูลค่าอย่างยั่งยืน” โดยมีเป้าหมายหลักของการพัฒนา ดังนี้

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๓

๑. ปรับโครงสร้างภาคการผลิตและบริการสู่เศรษฐกิจฐานนวัตกรรม

- ยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันของภาคการผลิตและบริการ
- ส่งเสริมการสร้างมูลค่าเพิ่มโดยใช้นวัตกรรม เทคโนโลยี และความคิดสร้างสรรค์
- เชื่อมโยงเศรษฐกิจท้องถิ่นและผู้ประกอบการรายย่อยกับภาคการผลิตและบริการ

๒. พัฒนาค nhânสำหรับโลกยุคใหม่

- มุ่งพัฒนาให้คนไทยมีทักษะและคุณลักษณะที่เหมาะสมกับโลกยุคใหม่
- เตรียมพร้อมกำลังคนให้มีคุณภาพสอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน
- ปรับโครงสร้างเศรษฐกิจไปสู่ภาคการผลิตและบริการที่มีศักยภาพสูง

๓. มุ่งสู่สังคมแห่งโอกาสและความเป็นธรรม

- ลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม
- สนับสนุนช่วยเหลือกลุ่มเปราะบางและผู้ด้อยโอกาสให้มีโอกาสในการเลื่อนสถานะทางเศรษฐกิจและสังคม
- จัดให้มีบริการสาธารณะที่มีคุณภาพอย่างทั่วถึงทุกพื้นที่
- เพิ่มโอกาสในการแข่งขันของภาคธุรกิจให้เปิดกว้างและเป็นธรรม

๔. เปลี่ยนผ่านการผลิตและบริการไปสู่ความยั่งยืน

- มุ่งลดการก่อมลพิษควบคู่ไปกับการผลักดันให้เกิดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ
- ลดปริมาณการปล่อยแก๊สเรือนกระจกเพื่อบรรลุเป้าหมายความเป็นกลางทางคาร์บอน

๕. เสริมสร้างความสามารถของประเทศในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงและความเสี่ยงภายใต้บริบทโลกใหม่

- พร้อมรับมือและแสวงหาโอกาสจากการเป็นสังคมสูงวัย การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ภัยโรคระบาด และภัยคุกคามทางไซเบอร์
- พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่เอื้อต่อการเปลี่ยนแปลงสู่โลกดิจิทัล

กล่าวโดยสรุป การศึกษาสังคมมนุษย์นั้น จำเป็นต้องเรียนรู้ถึงโครงสร้างทางสังคม เพื่อให้สามารถมองเห็นลักษณะของระบบและสถาบันทางสังคมอย่างชัดเจน สามารถเข้าใจกลไกการจัดระเบียบทางสังคมที่ยึดโยงสังคมให้ดำรงอยู่และมีเอกลักษณ์เฉพาะของแต่ละสังคม โดยความสัมพันธ์ของสมาชิกในสังคมจะอยู่ภายใต้โครงสร้างสังคมที่อาจเป็นไปได้ทั้งในทางความร่วมมือสนับสนุนกันและกัน การแข่งขัน การขัดแย้ง การประนีประนอม หรือการเอาเปรียบกัน แต่ทั้งหมดก็จะต้องเป็นไปตามระเบียบแบบแผนหรืออยู่ในกรอบของสังคมนั้น ๆ

เมื่อสังคมมีสมาชิกใหม่ กระบวนการขัดเกลาทางสังคมก็จะบังเกิดขึ้น เพื่อให้สมาชิกใหม่ได้เรียนรู้คุณธรรม คุณค่า และอุดมคติที่สังคมยึดมั่น และได้เรียนรู้บรรทัดฐานและขนบธรรมเนียมประเพณีที่ใช้ในสังคม ซึ่งจะทำให้ผู้นั้นเป็นสมาชิกของสังคมได้อย่างสมบูรณ์ การขัดเกลาทางสังคมอาจเป็นไปในทางตรง เช่น สอนพูด สอนมารยาท และทางอ้อม เช่น ผ่านสื่อสารสนเทศ สื่อสังคมออนไลน์ และการอยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคม

นอกจากนี้ สังคมทั้งหลายมิได้หยุดนิ่งอยู่กับที่ แต่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาและตามแรงกระตุ้นต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศ ทำให้โครงสร้างและการจัดระเบียบทางสังคมต้องปรับเปลี่ยนไปตามกระแส ทั้งทางบวกและทางลบ ซึ่งผลกระทบในทางลบที่เกิดขึ้นอาจก่อให้เกิดปัญหาสังคมตามมา ดังนั้น ประชาชนทุกคนต้องร่วมกันแก้ไขและสร้างแนวทางในการพัฒนาสังคม เพื่อให้โครงสร้างและการจัดระเบียบทางสังคมปรับเปลี่ยนตามบริบทที่อยู่บนรากฐานของความเป็นไทยอย่างแท้จริง

?คำถาม ประจำหน่วยการเรียนรู้

๑. โครงสร้างทางสังคมมีความสำคัญอย่างไรต่อสังคม
๒. การจัดระเบียบทางสังคมมีองค์ประกอบอะไรบ้าง จงอธิบาย
๓. เพราะเหตุใดเราจึงจำเป็นต้องเรียนรู้สังคมของตนเองและสังคมอื่นๆ
๔. การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของประเทศไทย ส่งผลอย่างไรต่อท้องถิ่นของนักเรียน
๕. เสนอแนะแนวทางที่จะช่วยบรรเทาหรือจัดปัญหาความรุนแรงในครอบครัวและสังคมที่เกิดขึ้นกับสังคมไทย มาพอสังเขป

กิจกรรม การเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)

สมรรถนะสำคัญสำหรับผู้เรียน

ความสามารถด้าน	☐ การสื่อสาร
☒ การคิด	☒ การแก้ปัญหา
☒ การใช้ทักษะชีวิต	☐ การใช้เทคโนโลยี

นักเรียนปฏิบัติกิจกรรม ดังนี้

๑. อ่านสถานการณ์ตัวอย่าง กำหนดให้นักเรียนเป็นสมาชิกในหมู่บ้าน แล้วร่วมแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ น้ำทิพย์ประธานชุมชนอยู่ดี มีแนวคิดที่จะพัฒนาชุมชนให้มีความเจริญก้าวหน้า ทันสมัยและมีสิ่งอำนวยความสะดวก เพื่อให้คนในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดี จึงได้มีการสำรวจความต้องการของคนในชุมชน และรวบรวมข้อมูล สรุปได้ ดังนี้
 - อยากให้มีตลาดชุมชนในวันอาทิตย์
 - อยากให้มีสนามกีฬา สถานที่ออกกำลังกาย
 - อยากให้มีศูนย์รับเลี้ยงเด็ก
 - อยากให้มีสถานพยาบาล
 - อยากให้มีการสอนอาชีพขั้นพื้นฐานเมื่อได้ข้อมูลความต้องการของสมาชิกในชุมชนมาแล้ว จึงมีการประชุมเพื่อลงประชามติ นักเรียนซึ่งเป็นสมาชิกของชุมชนนี้ ให้แสดงความคิดเห็นในประเด็นต่อไปนี้
 - นักเรียนจะเลือกทำสิ่งใด เพราะเหตุใด
 - มีผลดีต่อชุมชนอย่างไร
 - มีแนวทางการปฏิบัติอย่างไร
 - สิ่งที่ทำเกี่ยวกับโครงสร้างทางสังคมอย่างไร
๒. สืบค้นข่าวหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมที่ส่งผลกระทบทั้งด้านบวกและเหตุการณ์ที่เป็นปัญหาส่งผลกระทบด้านลบ ให้นักเรียนวิเคราะห์ในประเด็นต่อไปนี้
 - เหตุการณ์ที่ส่งผลกระทบด้านบวก ผลดีต่อการอยู่ร่วมกันหรือการพัฒนาสังคม
 - เหตุการณ์ที่ส่งผลกระทบด้านลบ ชื่อสถานการณ์ สาเหตุของปัญหา ผลกระทบ แนวทางป้องกัน แก้ไข และพัฒนา
๓. แบ่งกลุ่มร่วมกันอภิปรายแลกเปลี่ยน แสดงความคิดเห็น ถึงบทบาทของสถาบันทางสังคมที่มีต่อการแก้ปัญหาสังคม รวมถึงสิ่งที่ต้องการให้สังคมไทยเกิดการเปลี่ยนแปลง โดยระบุให้ชัดเจนว่า สิ่งที่ยอยากเปลี่ยนแปลงมีอะไรบ้าง เพราะอะไร มีวิธีการอย่างไร และผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นมีอะไรบ้าง จากนั้นลงมือออกแบบสังคมไทยร่วมกัน นำเสนอด้วยรูปแบบที่น่าสนใจ